Hz. Peygamber'in (A.S.) Doğumu, Çocukluğu ve Şakk-I Sadr Mucizesi

Prof. Dr. Kasım ŞULUL

Coğrafi, Siyasi ve Sosyal Çevre:

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الأَصْنَامَ رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ

"Hatırla ki İbrahim şöyle demişti: 'Rabbim! Bu şehri (Mekke'yi) emniyetli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut! Çünkü, onlar (putlar), insanlardan birçoğunun sapmasına sebep oldular, Rabbim. Şimdi kim bana uyarsa o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, artık sen gerçekten çok bağışlayan, pek esirgeyensin. Ey Rabbimiz! Ey sahibimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için ben, neslimden bir kısmını senin Beyt-i Harem'inin (Kâbe'nin) yanında, ziraat yapılmayan bir vâdiye yerleştirdim. Artık Sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meyledici kıl ve meyvelerden bunlara rızık ver! Umulur ki bu nimetlere şükrederler."

(İbrâhîm Sûresi 14/35-37)

Arabistan

Mekke'nin içinde bulunduğu Arap Yarımadası düzensiz bir dikdörtgen şeklinde olup, dünya haritasında merkezi bir yer işgal etmektedir. Yarımada kuzeyde Filistin ve Suriye, kuzey-doğuda Irak ve İran, doğuda Basra Körfezi, güneyde Umman Denizi ve Aden Körfezi, batıda Kızıldeniz ve Afrika kıtasıyla çevrilidir.

Dört bir tarafında – Dumetülcendel, Busrâ, Ezruh, Eyle (Akabe), Ezriât, Hacer, Hayber, Bedir, Mina, Mecenne,[1] Zülmecâz, Ukâz, Cüreş, Hubâşe, San'â, Aden, Râbiye, Sihr (Mehre), Suhâr, Deba ve Muşakkar gibi- kadim serbest ticaret merkezleri (esvâku'l-arab/اسواق العرب)[2] bulunan yarımada, üç kıtaya (Asya, Afrika ve Avrupa) rahatça ulaşabilecek konumda, üç kıtayı birbirine bağlayan deniz ve kara yolları ile tarihi ipek yolunun deniz ve kara güzergâhlarının kavşak noktasındadır.

Allah Resûlü Hz. Muhammed'in (a.s.) doğduğu sıralarda, Arap Yarımadası kuzey-batıda Bizans (Doğu Roma), kuzey-doğuda Sâsânî imparatorluklarının tehdidi altındaydı.

Büyük bir kara kütlesi olan Arabistan Yarımadası kendini çevreleyen denizlere doğru sarkar. En geniş yerinde 1931 km, en uzun yerinde ise 2414 km uzunluğundaki bu kara parçası Asya'ya, ortası çöl olan yeşil ve verimli bir hilâle sırtını dayar. Akdeniz kıyısında sona eren hilâlin batı ucunda yağışlar, hububat ve sebzenin, hatta yükseklerde zeytin ve meyve ağaçlarının yetişmesine yetecek kadar boldur. Hilâlin, Afrika ve Asya'nın buluştuğu güney ucunda; yani Süveyş Kanalı ve Akabe kıstağı çevresinde ise yağışsızlık çölün denize kadar ulaşmasına sebep olur. Hilâl, doğu ucundaki yeşilliğini ise çatal iki nehre; yani Dicle ve Fırat'a borçludur. Kuzeyin yüksek dağlarından kaynaklanan birbirinin benzeri olan bu iki nehir, vadiler boyunca kıvrılarak sularını yarımadanın doğu kıyısını meydana getiren Basra Körfezi'ne birlikte boşaltırlar. Kuzeyde ve doğuda, bu taç hilâlin ötesinde, yalçın dağlar uzanır. Diğer kıyıları ise su ile çevrilidir: Kuzeybatıda Akdeniz, batıda Kızıldeniz, güneydoğuda da Basra Körfezi ve Hint Okyanusu uzanır. Yarımadanın batı kıyılarında, anakaranın çöl platosunu kıyıdan ayıran ve güneye doğru artarak güneybatı ucunda**,** kuzeydeki bölgeler kadar yeşil ve verimli hâle getiren yağmurları yakalayan Hicaz Dağları yer alır. Güney köşesinde, verimliliği ve hayatı kolaylaştırıcı özelliğinden dolayı eskilerin, "Saadet Ülkesi" veya "Bereketli Arabistan" dedikleri Yemen yer alır.

Coğrafî olarak "Arabistan", yarımadanın yanı sıra onun tacı ve Asya'ya dayadığı sırtı olan Bereketli Hilâl'i de içine alır. Bunlar birbirlerinin devamıdırlar ve biri olmadan diğeri tasavvur edilemez. Yarımada çölü, uçlarını inceltip yok edercesine üzerinde yay gibi uzanan Bereketli

---

[1] (مَجَنّة: سوق من أسواقهم بالظهران الى جبل يقال له الآصفر و هو بأسفل مكة على بريد منها و كانت تقام عشرة أيام).

[2] Ebû Ali el-Marzûkî el-İsfahânî, *Kitâbu'l-Ezmine Ve'l-Emkine,* Haydarabad 1332, II,161 (الباب الأربعون في أسواق العرب).

Hilâl'e doğru uzanır. Aynı şekilde, kuzeye Bereketli Hilâl'in ortasına doğru da yaklaşarak onun çukurluğunu arttırır ve sürekli kucakladığı Bereketli Hilal'le gitgide daha çok birleşir.[3]

İslâm coğrafyacılarından Muhammed b. Ahmed el-Makdisî'nin (335-378/946-988) *Ahsenü't-Tekâsîm fî Ma'rifeti'l-Ekâlîm* adlı eserinde Arap Yarımadası'na dair şu tasviriyle sözü bitirelim: "Arap Yarımadası'yla söze başladık. Çünkü Beytullah (Kâbe) oradadır, Hz. Peygamber'in (a.s.) şehri (Medine) oradadır. İslâm Dini oradan dünyaya yayılmıştır. Raşid Halifeler, Ensâr ve Muhâcir orada yaşamışlardır. Müslümanların fikirleri orada birleşmiş, dinin en önemli işleri o bölgede güçlenmiştir. Yine İslâm Dini'nin önemli şiarları/simgeleri, hac ibadetinin yapıldığı yerler, ihram sınırları, o bölgededir. Bunun dışında o bölge edebiyatçıların divanlarında dile getirdikleri, âlimlerin ise şerhlerinde bilmek zorunda oldukları, manzumelerine ve şiirlerine konu olan bir mekândır.

İnsanlık yeryüzüne oradan yayılmış, Hz. İbrahim (a.s.) tüm insanlık için orada dua etmiştir. Orası, bir çemberi andıran büyük çaptaki hudutları içinde birçok güzide yeryüzü harikalarını ve önemli tarihi vakaları barındıran bir coğrafyadır.

Görmüyor musun Hicaz'ın ve Yemen'in tamamı, Sebe' ülkesi, Ahkaf (الأحقاف), Yemâme (اليمامة), Eşhâr (الأشحار), Hacer (هجر), Umman, Taif, Necran, Huneyn (حنين), Mihlaf (المخلاف) ve Hz. Salih'in (a.s.) şehri Hicr (حجر صالح), Âd ve Semûd kavimlerinin diyarları; terkedilmiş kuyular, görkemli kasırlar/saraylar, yüksek sütunlu İrem'in mekanları, Ashab-ı Uhdûd diyarı, Şeddad'ın hapishaneleri, Hz. Hûd'un (a.s.) kabri, Kindelilerin yaşadığı yerler, Tay (طيئ) Dağı,[4] Vadi'de refâh içinde yaşayanların evleri, Sina Dağı, Hz. Şuayb'in (a.s.) Medyen'i ve Hz. Musa'nın (a.s.) pınarları Arap Yarımadası'ndadır! Arap Yarımadası, yüz ölçümü olarak coğrafyaların en genişi, saha olarak en düzü, en verimli topraklara sahip; hürmet ve şeref açısından en saygın şehirleri barındıran bir bölgedir."[5]

Semûd Kavminin Yaşadığı Şehirlerden Bazı Kalıntılar

"*Andolsun, Hicr halkı da peygamberleri yalanlamıştı. Biz onlara mucizelerimizi vermiştik; fakat onlardan yüz çevirmişlerdi. Onlar, dağlardan emniyet içinde kalacakları evler oyarlardı. Onları da sabaha çıkarlarken o korkunç ses yakaladı. Kazanmakta oldukları şeyler onlardan hiçbir zararı savmadı*".[6] "*Dağlardan ustaca evler yontuyorsunuz*".[7] "*O vadide kayaları yontan Semûd kavmine?*"[8] meâlindeki

---

[3] İsmâil Râci el-Fârûkî - Luis Lâmia el-Fârûkî, *İslâm Kültür Atlası*, çev. M. O. Kibaroğlu – Z. Kibaroğlu, İstanbul 1999, s. 17.

[4] Aslında iki dağdan oluşan Tay dağları, günümüzde Hâil Dağları (جَبَلَا حَائِلٍ) ismiyle bilinmektedir.

[5] Muhammed b. Ahmed el-Makdisî (335-378/946-988), *Ahsenü't-Tekâsîm fî Ma'rifeti'l-Ekâlîm,* thk. Gazi Tulaymat, Dımeşk 1980, s. 95-96.

[6] el-Hicr 15/80-84.

[7] eş-Şuarâ 26/149. Âyetteki "فَارِهِينَ" kelimesine "ustaca" (حاذقين) anlamı verilebileceği gibi, "şımararak" anlamı da verilebilir. Muâviye b. Ebî Süfyân (r.a.), halifeliği devrinde Vâdilkurâ'ya uğradığında, Yüce Allah'ın: *Siz burada, güven içinde bırakılacak mısınız (sanırsınız)? Böyle bahçelerde, çeşme başlarında? Ekinlerin, salkımları sarkmış hurmalıkların arasında?*" (eş-Şuarâ 26/146-148) meâlindeki âyetleri okuduktan sonra: "Bu âyetler, bu memleket halkı hakkında inmiştir. Burası da, Semûd kavminin memleketlerindendir. Âyetlerde haber verilen su kaynakları, hani nerededirler?" diye sordu. Bir adam, ona: "Allah, o sözünde doğrudur. Su kaynaklarının ortaya çıkarılmasını istiyor musun?" diye cevap verdi. Muâviye b. Ebî Süfyân (r.a.): "Evet!" deyince, hemen kazıya başlanıp seksen tane su kaynağı ortaya çıkarıldı. Bunun üzerine, Muâviye b. Ebî Süfyân (r.a.): "Allah, Muâviye'den daha doğrudur!" dedi (M. Asım Köksal, İslâm Tarihi, 2013 baskısı, V-VI,551). Yukarıda meâli verilen âyetlerin devamı: *"(Böyle sanıp) dağlardan ustaca evler yontuyorsunuz (oyup yapıyorsunuz)*" (eş-

âyetlerde, Arabistan'da Semûd kavminin yaşadığı şehirlere (Medâinu Salih: Hz. Salih'in şehirlerine) ve Vâdilkurâ'ya işaret edilmiştir.

Arabistan'ın İklimi

Arabistan'ın geneli açısından bakıldığında çöl ikliminin hâkim olduğu görülürse de Hicaz bölgesi başta olmak üzere Yemen bölgesinin yüksek yerleri, Yemen Tihâmesi olarak bilinen güney kısımları ve Mekke'nin[9] güneyindeki yüksek bölgelerde daha mutedil bir hava hüküm sürmektedir. Nadir olmakla birlikte Medine[10] ve Tâif'in[11] de aralarında bulunduğu bu bölgelerde kışın kar yağdığı da olur. Genel olarak 160 ile 180 mm olan yıllık yağış ortalaması nedeniyle genellikle geçici ve kısmi yeşillikler dışında sıcak ve kuru bir görünüm hâkimdir. Tihâme bölgesi ve Dehna çölünde ise çok daha şiddetli sıcaklıklar ve kuraklıklar görülür. Asîr bölgesi ise tam tersine Hint Okyanusunun da etkisiyle Ekim ve Mart ayları arasında muson iklimi görülür ve bu dönemde ortalama 300 mm civarında bir yağış alır ki bu yıllık yağış ortalamasının % 60 kadarına denk gelir. Genel olarak yaz aylarında ortalama sıcaklıklar 45 °C olsa da kimi zaman 54 °C'ye çıktığı olur. Kış aylarında ise 0 °C'nin altına nadiren iner. Bahar ve sonbahar aylarında ise ortalama 29 °C civarında seyreder.[12]

Mekke

Mekke, -Harem-i Şerîf'in ortasında yer alan, yeryüzünde Yüce Allah'a ibadet için yapılmış ilk mâbedi (mescidi) ve Müslümanların kıblesi- Kâbe'yi barındıran, hac ile umre ibadetinin ifa edildiği, Hz. Peygamber'in (a.s.) doğduğu, 63 yıllık ömrünün 53 (peygamberlikten önce 40, peygamberlikten sonra 13) yılını geçirdiği, İslâmiyet'in ortaya çıktığı ve *Kur'ân-ı Kerîm*'in 114 sûresinden 86'sının nazil olduğu kutsal şehrin ismidir.

Kur'ân-ı Kerîm'de, Allah'ın Evi olarak nitelenen Kâbe'nin yer aldığı Mekke ve çevresi her türlü tecavüzden korunmuş güvenli bir yer (harem) ve insanların manen temizlenip arındığı bir mahaldir. Bu alanla ilgili birtakım özel hükümler konularak çevresi alemlerle/işaretlerle sınırlanmıştır. Mekke, Yüce Allah tarafından harem kılınmış ve bu durum, şehrin emin bir yer yapılması için dua eden[13] Hz. İbrahim (a.s.) tarafından ilân edilmiştir.

Mekke'deki Kâbe, Medine'deki Mescid-i Nebevî/Peygamber Mescidi ve Kudüs'teki Mescid-i Aksâ, Müslümanların göz bebeği, gönüllerindeki sevginin ve dinlerinin azametidir. Bu mescitlerle ilgi hadîslerde, onların yakınında olmanın ve içinde namaz kılmanın sevabının kat kat

---

Şuarâ 26/149) şeklindedir.

[8] el-Fecr 89/9. Ayrıca bkz. S. Süleyman Nedvi, *Kur'ân-ı Kerîm'de Kavimler Ve Toplumlar: Âd, Semûd, Medyen*, çev. Abdullah Davudoğlu, İstanbul 1424/2003, s. 146.

[9] Mekke, Arabistan'ın diğer şehirlerinin aksine kış aylarında da hava sıcaklığının düşmediği bir şehirdir. Bu dönemde geceleri 18 °C, öğleden sonraları ise 30 °C civarında seyreden sıcaklıklar yaz aylarında aşırı derecede artar ve öğleden sonraları 40 °C'nin üzerine çıkar. Yaz aylarında nadiren yağış görülen şehrin Kasım ile Ocak aylarında düşük miktarlarda bir yağış aldığı görülür. Mekke'de zaman zaman sel baskınları meydana gelir ve Kâbe'nin etrafının sel sularıyla dolduğu olur. Hz. Peygamber (a.s.) devrinde Kureyş'in Kâbe'yi tamir etmesinin sebeplerinden biri de bu su baskınlarıdır. Bu durum yakın zamana kadar da devam etmiştir. Kâbe'nin etrafından yüzerek tavaf yapan hacıların siyah beyaz fotoğrafları bulunmaktadır.

[10] Mekke'ye göre daha kuzeyde olan Medine'nin iklimi de sıcak çöl ilkimi (hot desert climate) kategorisine girmektedir. Yaz aylarında gündüzleri ortalama 40 °C ve geceleri ortalama 28 °C olmak üzere aşırı derecede sıcaktır. Haziran ve Eylül arasında 45 °C'nin üzerindeki sıcaklıklara sık olmasa da rastlanır. Kış aylarında ise ortalama geceleri 12 °C ve gündüzleri 24 °C civarında nispeten daha serin bir iklim görülür. Genellikle Kasım ve Mayıs ayları arasında olmak üzere az miktarda yağış görülür. Siyer kaynaklarında da anlatıldığı üzere Medine'de zaman zaman dondurucu soğuklar ve şiddetli rüzgârlar olabilmektedir. Hendek Gazvesi sırasında yaşanan soğuk ve rüzgâr ile ilgili birçok hatıra nakledilmiştir.

[11] Tâif, yazları sıcak ve kışları ılıman olmak üzere ılıman çöl iklimine (mild desert climate) sahiptir. Sıcaklıklar diğer Arabistan bölgelerinde olduğu kadar aşırı yüksek değildir. Bahar ve son baharda daha fazla olmak üzere hemen hemen bütün aylarda bir miktar yağış alır. Yaz aylarında Mekke'ye göre daha serin bir havasının olması nedeniyle Cahiliye döneminde ve sonrasında Mekke eşrafı için bir yayla vazifesi gören Tâif, günümüzde de aynı fonksiyonu icra etmeye devam etmektedir.

[12] Mehmet Apaydın, "*Siyer Coğrafyası'nın İklimi, Bitki Örtüsü ve Hayvanları*", 2014-2015 Ders Yılı Siyer Mektebi Müfredatı, Siyer Vakfı, s. 33.

[13] el-Bakara 2/126; İbrahim 14/35.

daha fazla olacağı bildirilmiştir.[14]

"(İbadet için) şu üç mescitten başkasına yolculuk edilmez: Mescid-i Harâm, Mescid-i Resûl, Mescid-i Aksâ": (لاَ تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلاَّ إِلَى ثَلاَثَةِ مَسَاجِدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِ الرَّسُولِ –صلى الله عليه وسلم– وَمَسْجِدِ الأَقْصَى)[15] gibi sahîh hadîslerle yeryüzünün en faziletli yerlerinin mezkûr üç mescit olduğu belirtilmiştir.

Mekke, Arap Yarımadası'nın kuzeyinde Batn-ı Mekke (Bekke) adı verilen bir vadide kurulmuştur. Mekke, Arap Yarımadası'nda Kızıldeniz'in doğu sahilinde uzanan, kuzeyde Ürdün'ün liman şehri Eyle'den (Akabe) güneyde Yemen sınırındaki Asîr'e ve doğuda -orta Arabistan'da bir bölge olan- Necid çöllerine kadar uzanan Hicaz coğrafi bölgesinin merkezidir. Câhiliye döneminde şehir, 75 km uzaklıktaki Kızıldeniz'in Şuaybe Limanı'yla denize açılıyordu. Hicretin 26. yılında, Halîfe Hz. Osman'ın (r.a.) Cidde Limanı'nı açmasıyla durum değişti ve Mekke'nin Kızıldeniz'le bağlantısı bu yeni limanla sağlanmaya başlandı. Şuaybe Limanı ise tali olarak varlığını hala sürdürmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'de "*ekin bitmeyen bir vadî*"[16] olarak nitelenen Mekke çevresi, çöl karakterli bir araziye ve bunun üzerinde görülen, dikenli bodur ağaç ve çalılıklardan meydana gelen cılız ve seyrek doğal bitki örtüsüne sahiptir. Kurak ve sıcak bir iklime sahip olan Mekke, düzensiz yağışlar ve konumu dolayısıyla tarih boyunca birçok defa sel baskınlarına uğramıştır.

1197'de Yapılmış Bir Çizime Göre Mekke

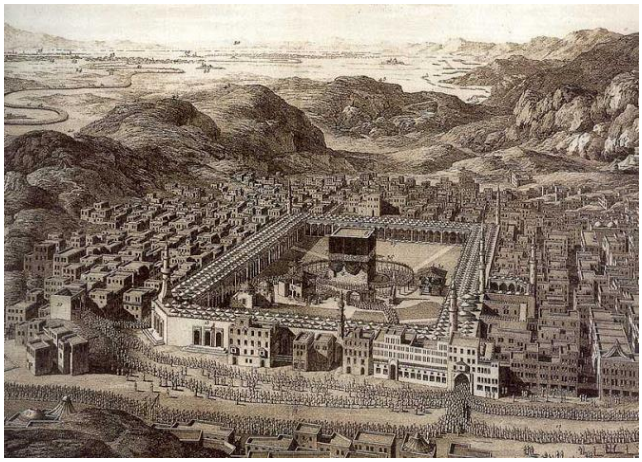

İslâm coğrafyacıları, Allah'a kulluk maksadıyla yapılmış ilk mabet[17] ve Müslümanların kıblesi olması sebebiyle -Mekke'nin merkezindeki- Kâbe'ye göre yeryüzünü bölümlere ayırmışlardır. Buna göre dünya, merkezinde Kâbe'nin yer aldığı bir daire şeklindedir. Yeryüzündeki ülkelerin her biri Kâbe'nin bir cephesine bakar. Bundan dolayı Kâbe'nin etrafında gerçekleşen tavaf dünyanın kendi etrafında dönüşünü sembolize eder.[18]

Mekke'ye Kâbe'yi barındırması ve kutsal bir belde sayılması sebebiyle pek çok ad verilmiştir. Mesela Mekke'ye, yüksekliğinden dolayı Kâbe de denir ve bu kelime ka'b (**الكعب**) isminden türetilmiştir (**وتسمى الكعبة لعلوها من اسم الكعب**).

---

[14] İbn Haldûn, I,380.

[15] Buhârî, "*Fadli's-Sala fi Mescidi Mekke ve'l-Medine*", 21. Aynı hadîsin son kısmı: (ومسجد بيت المقدس– ومسجد إيليا) şekillerinde de rivâyet edilmiştir.

[16] İbrahim 14/37.

[17] Âl-i İmrân 3/96.

[18] Eserlerinde ülkeleri, -İslâm'ın doğduğu coğrafya olması nedeniyle- Arap Yarımadası'yla, bu bölgeye de - *Kur'ân-ı Kerîm*'de "*ümmülkurâ*"/*şehirlerin anası* (el-En'âm 6/92; eş-Şûrâ 42/7) denilen- Mekke ile anlatmaya başlayan müellifler arasında Belh coğrafya okuluna mensup Ebû İshâk İbrahim b. Muhammed el-İstahrî el-Fârisî (v. 340/951-52'den sonra) ve İbn Havkal Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Alî en-Nasîbî el-Bağdâdî (1V./X. yüzyıl) ile Ebû Ubeyd Abdullah b. Abdilazîz el-Bekrî el-Endelüsî (v. 487/1094) gibi coğrafyacılar anılabilir.

Kur'ân-ı Kerîm'de, şehrin yeryüzündeki bütün yerleşim birimlerinin merkezi ve Müslümanların kıblesi olması sebebiyle "*ümmülkurâ*"/*şehirlerin anası*,[19] "*karye*",[20] "*meâd*",[21] "*el-beledü'1-emîn*",[22] "*el-beled*",[23] Mekke[24] ve Bekke[25] adları yer almaktadır.[26]

–Basra dil mektebinin önde gelen simalarından şiir ve ahbâr râvisi, dil ve edebiyât âlimi- Ebû Saîd Abdülmelik b. Kureyb el-Asmaî el-Bâhilî'ye (122-216/740-831) göre: "Bekke ismi, insanların oraya giderken birbirlerini sıkıştırıp itmelerinden gelmektedir."

Ebu'l-Haccâc Mücâhid b. Cebr el-Mekkî el-Mahzûmî'ye (21-103/642-721) göre ise: "Mekke'nin aslı Bekke olup, 'b' (ب) harfi, mahreçleri (çıkış yerleri) birbirine yakın olduğu için 'mîm'e (م) çevrilmiştir. Tıpkı 'lâzıb' (لازب) kelimesinin 'lâzım'a (لازم) çevrildiği gibi.

Ebû İmrân İbrahim b. Yezîd b. Esved en-Nehâî el-Kûfî (38-96/658-714) şöyle demiştir: "Bekke ile Beyt (Kâbe), Mekke ile belde (Mekke şehri) kastedilir". ez-Zührî ise şöyle demiştir: "Bekke ile bir bütün olarak mescit (Kâbe ve çevresi), Mekke ile harem bölgesi kastedilir".[27]

Kroki: Hz. Peygamber (a.s.) Devrinde Mekke[28]

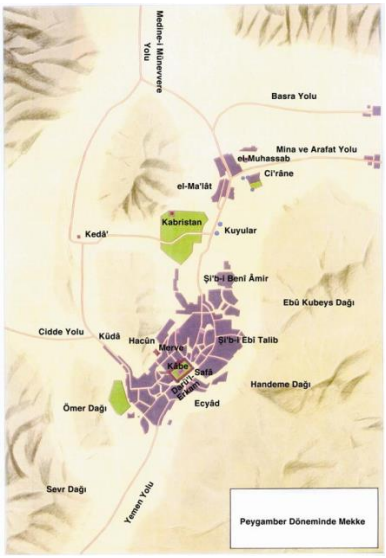

Mekke'nin yerleşim birimi olarak ortaya çıkmasında belirleyici asıl unsur, Kâbe'dir. Bu bakımdan Mekke'de şehir hayatı Kâbe'nin yapımıyla başlamıştır. Hz. İbrahim'den (a.s.) önce Mekke'de veya civarında Amâlika ile Cürhüm'e mensup bazı topluluklardan bahsedilmesi, burada yerleşik hayatın varlığına işaret eder. *Kur'ân-ı Kerîm*'de Hz. İsmail'in (a.s.) annesi Hâcer ile birlikte Hz. İbrahim (a.s.) tarafından Mekke'ye getirildiği ve Kâbe'nin inşasında birlikte çalıştıkları

---

[19] el-En'âm 6/92; eş-Şûrâ 42/7.

[20] en-Nahl 16/112.

[21] el-Kasas 28/85.

[22] et-Tîn 95/3.

[23] el-Beled 90/1.

[24] el-Feth 48/24.

[25] Âl-i İmrân 3/96.

[26] Mekke'ye bunların dışında "salâh, bâsse, bessâse, el-besâse, nâsse, el-beledü'1-harâm, el-mescidü'l-harâm, arş (ariş), kadîs, kâdise makdese, kûsî, harem, berrâ, mu'tışe, ratec, ümmü rahm, ümmü'r-rahmân, ümmü zahm, ümmü subh, büsâk, re's, nâbiye, beniyye, Bathâ, fârân, tâc, sebbûha" gibi şehrin kutsallığı ve Kâbe'ye bağlı olarak düzenlenen merasimlerle ilgili adlar da verilmiştir. Bazı adlar Mekke, Kâbe ve Medine için ortak olarak kullanılmıştır. Mekke ile Kâbe'nin isimleri arasında otuz tanesinin bu özelliği taşıdığı kaydedilmektedir.

[27] İbn Haldûn, I,373-377.

[28] İ. Sarıçam, *Hz. Mhammed Ve Evrensel Mesajı*.

kaydedilir.[29] Mekke'ye üç defa gelen ve üçüncüsünde Kâbe'nin yapımının ardından insanları hac için davet edip görevini tamamlayan Hz. İbrahim'in (a.s.) Hz. İsmail'i (a.s.) burada bırakarak Filistin'e döndüğü rivâyet edilmektedir.

Anayurtları Yemen olan Cürhümlüler, Mekke civarına Zemzem suyunun bulunmasından sonra gelip yerleşmişlerdir; Hz. İbrahim'in (a.s.) neslinden Arapça konuşan ilk şahıs olan Hz. İsmail (a.s.) da bu dili Cürhümlülerden öğrenmiştir. Mekke'de kısa sürede çoğalan ve önceleri Hz. İsmail'in (a.s.) tebliğ ettiği dini benimseyen Cürhümlüler zamanla tevhid inancından saptılar ve hâkim oldukları Mekke'ye gelenlere işkence yapıp zarar vermeye başladılar. Arîm selinden[30] sonra Mekke ve çevresine gelen Huzâa ve Kinâneoğulları şehre saldırarak Amâlika'nın kolları İyâd, Katûrâ ve Cürhümlüler'i yenilgiye uğratıp Mekke üzerinde hükümranlık kurdular. Huzâa kabilesinden Amr b. Luhay, Mekke ve Kâbe idaresini eline alınca tevhid geleneğini tamamen bozup şehirde putperestliği yaygınlaştırdı.

Kureyş kabilesinin atası sayılan Kusay (Zeyd) b. Kilâb b. Mürre b. Kâ'b b. Lüey b. Fihr (Kureyş) b. Gâlib (v. 480 dolayları), Kinâne ile Kudâa kabilesinin yardımıyla Huzâa kabilesiyle giriştiği mücadele sonucu Mekke ve Kâbe'nin yönetimini üzerine alınca Kureyş kabilesinin kollarını birleştirdi. Kusay, daha önce dağınık halde çadırlarda yaşayan Kureyş kollarını birleştirerek Kâbe çevresinde iskân etti. Kâbe civarından başlayarak Mekke topraklarını on parçaya ayırdı ve Kureyş'in on kolu arasında paylaştırdı. Kureyş'in bazı kolları da Mekke dışında yerleştirildi. Kureyş'ten: ı- Mekke'de iskân edilenlere "Kureyşü'l-bitah", ıı- Mekke dışında yerleştirilenlere "Kureyşü'z-zevâhir" adı verildi. Böylece kabile yarı göçebelikten yerleşik hayata geçti.

İlk önceleri Kusay, Kâbe, hac ve Mekke idaresiyle ilgili sidâne (hicâbe de denir), sikâye, rifâde ile nedve ve livâ görevlerini kendi üzerine aldı. Kusay, gerekli düzenlemeleri yaparak Mekke ve Kâbe'nin yönetimini bir düzene soktu.

Kusay'ın kurduğu sistemde, Mekke'nin kral mesabesinde bir yöneticisi/meliki yoktu. Kureyş, otorite ve şahsiyetine güvendiği ve bu vazifeye lâyık olduğunu gösteren birisi etrafında toplanıyordu.

[Hulefâ-yi Râşidîn döneminde Müslümanların seçtiği yöneticiye melik (kral) denilmemesi, halîfe ve emîrü'l-mü'minîn denilmesi, yönetimin intikali ve tarz-ı idarede Bizans ve Sâsânî imparatorluklarının taklit edilmemesi, İslâm öncesi dönemde cârî olan Mekke'deki yönetim geleneğiyle ilişkilidir.]

Kusay, Kâbe hizmetleri, hac işleri ve Mekke'nin idaresiyle ilgili vazifeleri, oğullarına ve Kureyş'in diğer kollarına bıraktı. Câhiliye devri tarihi, şiir, siyer-megâzî, ensâb, dilbilim ve ıstılah kaynaklarında kaydedilen, çokça bahsedilen ve şahitliklere dayalı tahliller yapılan[31] bu vazifeler ve mesulleri şunlardır:

1- Nedve (الندوة): Mekke idaresidir. "Toplantı evi" anlamına Dârünnedve denilen yerde yapılırdı. Kusay, Dârünnedve'yi yaptırmadan önce Mekke idaresiyle ilgili toplantıları kendi evinde gerçekleştiriyordu. Yaklaşık 440 yılında Kâbe'nin kuzeyine, tavafa başlanan yere yakın bir konuma Dârünnedve denilen toplantı yerini yaptırdı. Kapısını da Kâbe'ye doğru açtırdı. Dârünnedve esas itibariyle bir asiller (mele') meclisiydi. Bu mecliste, savaş ve barış kararı alınır, görüşler belirlenir, nikâh merasimleri ve ergenlik çağına gelmiş genç kızların gömlek (dir') giyme törenleri yapılırdı. Meclise Kusay'ın oğullarından başka Mekke'deki Kureyş boylarının kırk yaşını aşan reisleri katılırdı. Dârünnedve, İslâm dönemine kadar varlığını sürdürdü. Bu vazife, Abdüddâroğulları'nın elindeydi.[32]

2- Sikâye (السقاية): Hacılara su temin edilmesidir. Benî Haşim'den Abbas b. Abdilmuttalib bu hizmeti görüyordu.

---

[29] el-Bakara 2/125, 127; İbrahim 14/37.

[30] "Set, baraj; büyük sel ve şiddetli yağmur" anlamına gelen Arîm, *Kur'ân-ı Kerîm*'de (Sebe' 34/16) Sebe halkının cezalandırıldığı bildirilen büyük sel baskını sırasında yıkılan set, barajdır.

[31] Ebû Süleymân Hamed b. Muhammed el-Hattâbî (v. 388), *Garîbü'l-Hadîs*, thk. Abdülkerim İbrahim el-Ğerbavî, Dârü'l-Fikr neşri 1402/1982, I,450 vd.

[32] İbn Hişâm, I, 132; Taberî, II,448; Şâmî, III,231; E. R. Fığlalı, "*Dârünnedve*", DİA, VIII,556-557.

3- Ukâb: Kureyş'in bayrağıdır. Kartal manasına gelir. Ordu komutanlığını ifade eden bayrak, savaş zamanında ortaya çıkarılırdı. Bu vazife, Benî Ümeyye'den Ebû Süfyan b. Harb'in elinde idi.

4- Rifâde (الرفادة): Mekkelilerden para toplayıp fakir hacılara yemek temin etmektir. Bu vazife, Benî Nevfel'den el-Hâris b. Âmir'in elindeydi.

5- Liva (اللواء): Kureyş sancağını taşıma (sancaktarlık) imtiyazıdır.

6- Sidânet/Hicâbet (السدانة – وهي الحجابة): Kâbe'nin perdedarlığı ve anahtarının muhafazası vazifesidir. Rifâde, livâ ve sidânet/hicâbet vazifeleri, Beni Abdüddâr'dan Osman b. Talha b. Ebî Talha'nın elindeydi.

7- Meşûra veya Meşveret (المشورة): Danışmanlık ve istişaredir. Bu vazife, Benî Esed'den -Tâif muhasarasında (Şevval H. 8) şehit olan- Yezîd b. Zem'a'nın elindeydi.

8- Eşnâk: Diyet ve zararların karşılanmasıdır. Bu görev, Benî Teym'den Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) elindeydi.

9- Kubbe: Çadır manasına gelir. Savaş zamanında bir çadır kurulurdu. Kureyşlilerin orduyu teçhiz için getirdikleri savaş malzemeleri ve paralar orada toplanırdı. Bilindiği üzere İslâm'dan önce Arapların, düzenli orduları yoktu; bir savaş ihtimali söz konusu olduğunda gerekli hazırlıklar yapılırdı.

10- E'inne (أعنة): Bu kelime, "at gemi dizgini" manasına gelen înân'ın (عنان) çoğuludur. Bu vazife, Kureyş ordusu süvari birliği komutanlığını ifade eder. Kubbe ve e'inne vazifeleri, Beni Mahzûm'dan Hâlid b. Velîd'in elindeydi.

11- Sifâret: Kureyş'in yabancılar nezdinde temsil edilmesidir. Bu vazife, Benî Adî'den Hz. Ömer'in (r.a.) elindeydi.

12- Eysâr (الأيسار**:** tekili yeser ve yâsir): Bir işe karar vermeden önce, kader ve nasibin ne yönde olduğunu öğrenmek, kısmet aramak ve kumar oynamak, başta Mekkeli müşriklerin nazarında, en büyük put Hübel putu önünde olmak üzere "ezlâm" denilen oklarla fal bakmaktır. Benî Cumah'den Safvan b. Ümeyye b. Halef, bu işi yapıyordu.[33]

Kur'ân-ı Kerîm'de el-eysâr ve el-ezlâmdan şöyle bahsedilir: "*Sana, şarap ve kumar (الْمَيْسِرِ)*[34] *hakkında soru sorarlar. De ki: Her ikisinde de büyük bir günah ve insanlar için bir takım faydalar vardır. Ancak her ikisinin de günahı faydasından daha büyüktür. Yine sana iyilik yolunda ne harcayacaklarını sorarlar. "İhtiyaç fazlasını" de. Allah size âyetleri böyle açıklar ki düşünesiniz*".[35]

"*Ey iman edenler! Şarap, kumar (الْمَيْسِرُ), dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları (الْأَزْلَامُ) birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz*".[36]

"*Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan, boğulmuş, (taş, ağaç vb. ile) vurulup öldürülmüş, yukarıdan yuvarlanıp ölmüş, boynuzlanıp ölmüş (hayvanlar ile) canavarların yediği hayvanlar -*

---

[33] Câhiliye Arapları'nın fal oklarına verdikleri isimdir. "Kesmek, inceltmek, düzeltmek" anlamındaki zelm kökünden türemiş zelem kelimesinin çoğulu olan ezlâm, sözlükte ucunda demir parçası ve üzerinde kanat bulunmayan ince oklar demektir. Terim olarak Câhiliye Araplarının, üzerine "evet" veya "hayır" gibi değişik alternatifler yazdıkları ve bir işe girişmeden önce aralarından birini çekmek amacıyla sakladıkları okları ifade eder. Bâbilliler'den itibaren çeşitli milletlerce uygulanan bu tür bir fal uygulamasına, Kitâb-ı Mukaddes'te belirtildiğine göre Kudüs'ün fethi öncesinde Buhtunnasr da başvurmuştur. Bkz. M. Öz, "*Ezlâm*", XII,76.

[34] Câhiliye Arapları arasında yaygın olan bir kumar türüdür. Sözlükte "kolay olmak" anlamındaki yesr (yüsr) kökünden türeyen meysir, İslâm öncesi Hicaz-Arap toplumunda bir talih oyunu şeklindeki kumar çeşidini ifade eder. Bu oyun, kesildikten sonra eti muhtelif hisselere ayrılan bir hayvandan (çoğunlukla dişi deve) pay kazanmak amacıyla üzerlerinde pay ve risk değerleri yazılı, her biri ayrı isimle anılan belirli sayıdaki okların çekilmesi suretiyle oynanırdı. Kelimenin terim anlamı, hem çaba göstermeden bir malı kolayca ele geçirmeyi hem de maddî kazanç sağlamayı ifade ettiği için sözlük mânasıyla paralellik göstermektedir. Bir diğer görüşe göre ise meysir kelimesinin kökünde "bölüşmek" anlamı olup oyun için kesilen hayvan bölüştürüldüğünden bu şekilde adlandırılmıştır. Meysirde etlerin bölüştürülmesini yöneten kişiye yâsir yahut kaddâr, bu oyunu oynayan topluluğa eysâr (tekili yeser ve yâsir) adı verilir (T. Fehd, "*Meysir*", DİA, XXIX,509).

[35] el-Bakara 2/219.

[36] el-Mâide 5/90.

ölmeden yetişip kestikleriniz müstesna- dikili taşlar (putlar) üzerine boğazlanmış hayvanlar ve fal oklarıyle kısmet aramanız (وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ) size haram kılındı…"[37]

13- Hukûme veya Emvâl-ı Muhaccere: Putlara sunulan malların saklanmasıdır. Benî Sehm'den el-Hâris b. Kays bu işe bakıyordu.[38]

Daha önce işaret edildiği üzere Kusay'ın ardından, Mekke ve Kâbe ile ilgili hizmetler, büyük oğlu Abdüddâr'a geçti. Ancak daha sonra Abdümenâfoğulları Abdüşems, Hâşim, Muttalib ve Nevfel sayıca ve itibar bakımından daha üstün olduklarını ileri sürerek bu görevlerin kendilerine verilmesini isteyince Kureyşliler arasında anlaşmazlık çıktı. Kureyş'in: ı- Abdümenâf'ı destekleyen Benî Esed, Benî Zühre, Benî Teym b. Mürre, Benî Haris b. Fihr kolları kendi aralarında, ıı- Abdüddâr'ı destekleyen Benî Manzum, Benî Sehm, Benî Cumah, Benî Adî b. Kâ'b kolları kendi aralarında toplanarak birbirlerini desteklemek üzere yemin ettiler ve iki ayrı ittifak oluşturdular: Birinci ittifak yeminine: "Hilfü'l-mutayyebîn" (حلف المطيبين), ikincisine: Hilfü'1-ahlâf" (حلف لعقة الدم/حلف الاحلاف) adı verildi.

Kureyş'in Benî Âmir b. Lüey ile Benî Muhârib b. Fihr kolları ise tarafsız kaldı. Taraf olan kollar çatışma noktasına gelmişken uzlaşmadan yana olanlar ağır bastı ve bunların araya girmesiyle anlaşma sağlandı. Anlaşmaya göre sidâne (hicâbe) ve livâ görevleriyle Dârünnedve yöneticiliği Abdüddâr'da kaldı. Sikâye, rifâde ve kıyâde görevleri ise Abdümenâf'a verildi. Bu durum İslâm'ın doğuşuna kadar devam etti. Daha sonra kıyâde Abdüşems'e, ondan oğlu Ümeyye'ye, ondan da oğlu Harb'e geçti. Sikâye ve rifâde, zenginliği ve cömertliğinden dolayı Hâşim'a, ondan oğlu Abdülmuttalib'e ve ondan da oğlu Ebû Tâlib'e geçti. Ancak Ebû Tâlib'in malî durumu bozulunca kardeşi Abbâs ondan bu görevleri devraldı. Hâşimoğulları'nın reisliği ise ölünceye kadar Ebû Tâlib'in uhdesinde kaldı.

Mekke ekonomisinin gelişmesinde: (1) Şehrin saldırı korkusu bulunmaksızın gelinebilecek ve sığınılabilecek Kâbe'yi ve haremi barındırması, (2) Kâbe'ye bağlı olarak düzenlenen hac merasimleri, (3) şehrin yakın çevresinde, hac mevsimi dikkate alınarak kurulan Ukâz, Mecenne ve Zülmecâz gibi serbest ticaret merkezleri, (4) Yemen-Suriye ticaret yolu üzerindeki önemli coğrafî konumu, (5) şehrin ziraate elverişsiz bir vadide[39] kurulmuş olması, (6) Kusay b. Kilâb, Abdümenâf b. Kusay ve Muttalib b. Abdimenâf dönemlerinde, Mekke çevresinde yaşayan Ehâbîş kabileleriyle yapılan anlaşmalar[40] ve (7) Bizans-Sâsânî rekabeti ve bunun neticesinde meydana gelen yıkıcı savaşlar gibi amiller etkili olmuştur.

Mesela Tâif'in kuzey doğusunda, Tâif ile Nahle arasında bulunan Ukâz Çarşısı, Arap Yarımadası'nda kapalı çarşı tarzındaki en büyük serbest ticaret merkezlerinden biri idi. Ukâz, şehir mesabesinde bir yerleşim birimi olup, ziraî alanları, sık hurma bahçeleri ve suları bol olan bir yerdi.[41] Ukâz Çarşısı'nda tüccarlardan bir nevi gümrük vergisi olan uşûr (عشور) ile koruma veya himaye ücreti (hafâre: خَفَارة) alınmazdı. Bu çarşıya her sene Arabistan'ın her tarafından insanlar gelip ticârî faaliyetlerde bulunurdu. Kabile reisleri, seçkin adamlarıyla, bayraklar taşıyarak, tüccarlar para ve mallarıyla Ukâz'a akın ederlerdi. Ukâz, Bizans ve Sasaniler arasında uzun zamandır süren savaşlar nedeniyle önem kazandı. İran ve Hindistan'dan malların geldiği, Doğu Afrika, Suriye ve Bizanslıların gözde ticaret merkezi haline geldi. Koyun, deve, at, tahıl, kumaş, ipek, kılıç, Suriye kalkanları, Mağrip derileri ve Musul'un narin elbiseleri Ukâz'da alıcılara sunulurdu. Arap Yarımadası'nın diğer çarşılarına göre en kaliteli ve nadir bulunan malları, bu çarşıda satılırdı. Siyasî ve sosyo-kültürel açıdan büyük ehemmiyete sahip olan bu ve benzeri çarşılarda yüksek düzeyli edebî faaliyetler de icra edilirdi. Muallakât-ı Seb'a denilen şiirler ilk olarak burada okundu. Bu şiirleri okuyanlar Câhiliye devrinin en büyük şairleri idi. Hz. Peygamber'in (a.s.) hitabesini beğendiği, Arapların ünlü hatibi Kus b. Saide, meşhur hitabesini burada okudu. Ukâz'da, umuma açık ticarî faaliyetlerin, Şevvâl ayında, Zilkâde'nin ilk yirmi gününde veya son on beş gününde

---

[37] el-Mâide 5/3.

[38] el-Azrakî, *Ahbâru Mekke*, I,49 (eş-Şâmile); N. Çağatay, *İslâm Öncesi Arap Tarihi*, 117-123; M. Fayda, *Allah'ın Kılıcı Hâlid b. Velîd*, İstanbul 2006, s. 20-22,28..

[39] İbrahim 14/37.

[40] Bu ittifaklar Ehâbiş'in Mekke fethinden (8/630) sonra Müslüman olmasına kadar devam etmiştir.

[41] el-İdrîsî, *Nüzhetu'l-Muştâk fî İhtirâki'l-Afâk*, I,46 (eş-Şâmile).

yapıldığına dair rivâyetler bulunmaktadır.[42]

Netice itibariyle Mekke, ekonomisi ticaret üzerine kurulu, uluslararası alanda ticarî bazı imtiyazlar elde etmiş, ticari konumu güçlü bir şehirdir. Ziraata elverişsiz arazileri ve coğrafî vaziyeti, Mekke'de ticaretin gelişimini desteklemiştir. Zira Arap Yarımadası dünya haritasında merkezî bir yer işgal etmektedir, etrafı ve kendi sahilleri serbest ticaret merkezleriyle sarılı olup tarihi ipek yolunun kara ve deniz güzergâhlarının kavşak noktasındadır.

Mekke İslâm öncesinde coğrafî konumu, ayrıca dinî ve ticarî bir merkez olmasından dolayı Roma, Bizans, İran ve Habeş hükümdarlarının zaman zaman dikkatini çekmiş, bunlar şehri hâkimiyetleri altına almak için teşebbüslerde bulunmuşlardır. Çünkü Arap Yarımadası'nı gerek siyasî gerekse ekonomik açıdan kontrol etmenin yolu büyük ölçüde Mekke'ye hâkim olmaktan geçiyordu. Mekke'ye melik olmak için Bizans imparatorundan gerekli belgeyi alan Osman b. Huveyris yanına uğradığı Gassânî emîri tarafından kıskançlık yüzünden öldürülmüştür.

Mekkeliler, İslâm'dan öncesi dönemde kendi kabilelerine ait bilgileri yazdırarak muhafaza ederlerdi. Mekkelilere okuma yazma öğreten Kureyşli Harb b. Ümeyye, kardeşi Süfyân, Ebû Kays b. Abdimenâf, -Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) babasının amcası oğlu- Abdullah b. Cüd'ân ve Bişr b. Abdilmelik gibi şahıslar yazıyı Hîre'de öğrendiler. Kûfî yazının aslı olan ve Mekke'de "hattü'1-Hîrî/Hire hattı" adıyla bilinen bu yazı Hicaz'da Mekkeliler vasıtasıyla yaygınlaştı.[43]

Fil Vakası'nın meydana geldiği dönemde Mekke ve çevresinde yaklaşık 10.000 kişi yaşıyordu.

Hz. Peygamber'in (a.s.) İslâm Öncesi Mekke İdare Sistemine Karşı Tutumu

Hz. Peygamber'in (a.s.), hicretten sonra Medine'de yaptığı görevlendirmelerde, -İslâm öncesi-Mekke yönetimi ve Kâbe hizmetleriyle ilgili yürürlükte olan durumu gözettiği görülür. Buna dair iki mülahaza zikredilebilir:

Birincisi: Hz. Peygamber (a.s.), emanetleri sahiplerine iade etmek, eski meşrû hukukları gözetmek ve ahde vefa gibi hasletlerden dolayı böyle davranmıştır. Hz. Peygamber'in (a.s.), Müslüman olan kabile reislerinin ve fethedilen bölgelerdeki yöneticilerin statülerine müdahale etmemesi buna delil teşkil eder.

İkincisi: -M. Hamidullah'ın tesbitine göre- siyer kaynakları incelendiğinde, Peygamber Efendimizin (a.s.), kendisini Mekke'deki hükümetin hukukî (de jure) başkanı olarak, putperestleri ise Mekke'deki hükümetin fiilî (de facto) fakat gayr-ı hukuki yöneticileri olarak kabul ettiği izlenimi edinilir.

"*Onlar Mescid-i Harâm'ın mütevellîleri olmadıkları halde (müminleri) oradan geri çevirirlerken Allah onlara ne diye azap etmeyecek? Oranın mütevellileri takva sahiplerinden başkaları değildir. Fakat onların çoğu bunu bilmez*"[44] meâlindeki âyet buna işaret eder.

Mesela Resûlullah (a.s.), Medine döneminde, sancağını, Mekke'de veraset yoluyla sancaktarlık görevini (livâ) üstlenmiş olan Abdüddâroğulları'ndan -II. Akabe Biatı'ndan sonra İslâm'ı tebliğ için Medine'ye gönderilen sahâbî- Ebû Abdillâh Mus'ab b. Umeyr b. Hâşim el-Kureşî el-Abderî'ye (v. 3/625) vermiştir. Aynı şekilde, tevarüs yoluyla elçilik yapma (sifâre) görevini elinde bulunduran Adîoğulları'na mensup olan Hz. Ömer'e (r.a.), Medine'de yabancılarla yürütülen görüşmelerde elçilik yapması için öncelik tanımıştır. İslâm'ı kabul eden Hâlid b. Velîd (r.a.), Resûlullah'ın (a.s.) süvari kıtaları komutanlığına tâyin edilmiştir. Zira savaşta Kureyş ordusundaki süvari birliğine komutanlık edilmesi (Kubbe ve E'inne vazifeleri) Mahzûmoğulları'ndan Hâlid b. Velîd'in (r.a.) elindeydi.[45]

Resûlullah (a.s.), fetihten sonra da Mekke'nin idaresiyle ilgili görevlerin mümkün olduğu kadar önceki ailelerin elinde kalmasına özen göstermiştir.

---

[42] Ebû Ali el-Marzûkî el-İfahânî, *el-Ezmine ve'l-Emkine*, II,165; Zamehşerî, *el-Cibâl ve'l-Emkine ve'l-Miyâh*, I,18 (eş-Şâmile); Muhammed b. Abdilmünim el-Himyerî, *er-Ravdu'l-Mi'târ fî Haberi'l-Aktâr*, thk. İhsân Abbâs, Beyrut 1980, s. 411; Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Buldân*, IV,142 (eş-Şâmile).

[43] N. Bozkurt – M. S. Küçükaşcı, "*Mekke*", DİA, XXVIII,555-557'den bazı tasarruflarla naklen.

[44] el-Enfâl 8/34.

[45] (خالد بن الوليد، الذي يقال له سيف الله كان مباركاً ميمون النقيبة هاجر بعد الحديبية هو وعمر بن العاصي وعثمان بن طلحة فقال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: رمتكم مكة بأفلاذ كبدها. ولم يزل يوليه رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أعنة الخيل فيكون فيه مقدمتها في محاربة العرب) Ebû Abdillah Mus'ab b. Abdillah ez-Zübeyrî, *Nesebu Kureyş*, thk. Evariste Lévi-Provençal, Dârü'l-Maârif nşr. Kahire, III. Baskı, s. 320.

Mesela Hz. Peygamber (a.s.), Kâbe'nin anahtarlarını elinde bulunduran Osman b. Talha'ya (r.a.), Mekke'nin fethinden sonra aynı görevi vererek bu anahtarların kıyamete kadar kendilerinde kalacağını bildirmiştir. Hatta bazı rivâyetlere göre: "*Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne kadar güzel öğütler veriyor! Şüphesiz Allah her şeyi işitici, her şeyi görücüdür*"[46] meâlindeki âyet, Kâbe'nin anahtarlarının Osman b. Talha'ya (r.a.) iade edilmesi ile ilgili olarak nâzil olmuştur.

Bütün bunlar, Müslümanların, yeryüzünün gerçek sahipleri, imar edicileri ve problem çözücüleri oduklarına da işaret eder. Evet yeryüzünde insanın halife olması, Yüce Allah'ın hükümlerini icra ve kanunlarını tatbik etmesi içindir. Bu ise tam bir ilme bağlıdır.

Kureyş

Hz. Peygamber'in (a.s.) mensup olduğu Kureyş, Arapların iki büyük ana unsurundan biri olan Arab-ı bâkiye'nin Arab-ı müsta'ribe kısmını teşkil eden Adnânî Arap kabilelerinin üst soy ve ana gövdesi olan Mudâr'ın en güçlü ve üstün kabilesiydi.[47]

Kabile adını, Kureyş lakabıyla bilinen Fihr b. Mâlik'ten alır. Fihr, Hz. Peygamber'in (a.s.) on birinci kuşak dedesidir.

Fihr b. Mâlik, bir dönem Benî Kinâne'nin liderliğini üstlenerek Himyerîler'e karşı savaşmış ve galip gelmiştir. Rivâyete göre, Kâbe'yi Mekke'den Yemen'e nakletmek sûretiyle insanların hac için kendi topraklarını ziyaret etmesini isteyen Himyerîler, Hassân b. Abdikülâl komutasında Mekke yakınlarına kadar ulaşmış, bunun üzerine Kinâne, Kureyş ve diğer kabileler Fihr b. Mâlik liderliğinde bir araya gelerek Himyerîler'le yaptıkları savaşta onları mağlûp etmiştir.

Kureyş kabilesi, uzun süre Benî Kinâne'den olan akrabalarıyla birlikte dağınık gruplar halinde Mekke dışındaki çadırlarda yaşadı. V. yüzyılın ilk yarısında Fihr b. Mâlik'in altıncı kuşaktan torunu ve Hz. Peygamber'in (a.s.) beşinci kuşaktan dedesi Kusay b. Kilâb liderlik vasıflarıyla Kureyş kabilesi arasında seçkin bir yer kazandı ve kabilenin tarihinde önemli bir rol oynadı.

Abdümenâf b. Kusay'ın Mekke ekonomisini geliştirmek için başlattığı başarılı girişimler oğlu ve Hz. Peygamber'in (a.s.) büyük dedesi Hâşim tarafından sürdürüldü. Hâşim b. Abdimenâf, faaliyet ve icraatlarıyla Kureyş, Arabistan'daki diğer kabileler ve komşu devletlerin hükümdarları nezdinde itibar kazandı. Hâşim, kabilesi adına Sâsânîler, Himyerîler, Habeşîler, Gassânîler ve Bizanslılar başta olmak üzere bazı devlet ve kabilelerle diplomatik ve ticarî ilişkiler kurarak ve antlaşmalar yaparak Kureyş'in Mekke ve çevresiyle sınırlı olan ticaretini daha geniş alanlara yaydı.

Mesela Bizans imparatoru I. Leon, Hz. Muhammed'in (a.s.) büyük dedesi Hâşim'e, 467 yıllarında, Mekke ticaret kervanlarının Suriye'ye gidip gelmesi için bir izin belgesi yazdı. I. Leon, Hâşim'e verdiği bir tavsiye mektubuyla[48] Habeş kralı Necâşi'den Mekke ve Habeşistan arasındaki kervan akışına müsaade etmesini de istemiştir. Hâşim, kardeşi Abdüşşems'i Necâşî'nin huzuruna çıkmakla görevlendirmiş ve o da bu konuda gerekli yetkiyi Necâşî'den almıştır. O günden itibaren bu iki komşu ülke arasındaki ilişkiler giderek artmıştır.[49]

Kureyşliler, gerek zikredilen antlaşmalar gerekse Kâbe hizmetlerini yürütmenin vermiş olduğu itibar sayesinde emniyet içerisinde kışın Yemen'e ve Habeşistan'a, yazın Suriye, Irak ve Anadolu'ya kadar ticarî amaçlı yolculuklar yapmaya başladılar. Kureyş'in bu serbest dolaşımı "îlâf" kelimesiyle ifade edilmekte ve *Kur'ân-ı Kerîm*'de Kureyş (Îlâf[50]) adı verilen sûrenin konusunu teşkil etmektedir.

Abdüşems'in oğlu Ümeyye, Hâşim'in nüfuzunu kıskanarak onu münâfereye; yani nesep, şan ve şeref konusunda karşılıklı övünmeye davet etti. Münâfere neticesinde amcasına yenilen Ümeyye, önceden kararlaştırılan şartlara göre elli deve vermek ve on yıl müddetle Dımaşk'ta ikamet etmek zorunda kaldı. Bir süre sonra Ümeyye'nin oğlu Harb'in, Hâşim'in oğlu Abdülmuttalib'in emanı altındaki Yahûdî bir taciri gizlice öldürtmesi, Kureyş'in diğer bazı

---

[46] en-Nisâ 4/58.

[47] İbn Haldûn, I,204-207; II,343,371.

[48] İbn Sa'd, I,78.

[49] M. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I,284,292.

[50] İbn Şihâb ez-Zührî, *Tenzîlü'l-Kur'ân*, thk. Selahattin el-Müncid, Beyrut 1980, s. 25; Nizameddîn Hasan b. Muhammed b. Hüseyin el-Kımmî en-Nîsâbûrî, *Garâibu'l-Kur'ân Ve Reğâibu'l-Furkân*, Beyrut 1416/1996, VI,568.

kollarını da içine alan ciddi bir gerginliğin yaşanmasına sebep oldu.

Putperestliğin hâkim olduğu şehirde tevhid inancına sahip Hanîfler ile az sayıda Hıristiyan bulunuyordu. İslâm'dan önce Kureyş kabilesi arasında genel olarak diğer Arap kabileleri gibi putperestlik yaygındı. Kureyşliler, putlarını Kâbe'nin içine ve çevresine yerleştirmişlerdi, putların önünde fal okları çekerek yapacakları işler konusunda karar verirlerdi. Ayrıca hac için Kâbe'yi ziyarete gelen kabilelerden azamî derecede istifade etmek ve onların ilgilerini çekmek için başka kabilelerin putlarını da Kâbe'ye ve çevresine yerleştirirlerdi. Sayıları 360'ı bulan putların en büyüğü Hübel,[51] Kureyş'in en önemli putudur. Uzzâ, İsaf ve Naile de Kureyş'in diğer meşhur putlarıydı.

Hz. Muhammed (a.s.), İslâm davetine başladığında Kureyşliler, putperestliğin yıkılması sonucu Arap kabileleri yanında elde etmiş oldukları dinî üstünlükle ticarî nüfuz ve menfaatlerinin kaybolacağından endişe ediyorlardı. İslâm'a muhalefette Ümeyyeoğulları ile Mahzûmoğulları'nın başı çektikleri görülmektedir. Bu arada Hz. Peygamber'e (a.s.) karşı duyulan kıskançlık ve rekabet hisleri de bazı Kureyş ileri gelenlerinin ona inanmasına engel oluyordu. Velîd b. Muğîre el-Mahzûmî ve Ebû Cehil (Ebu'l-Hakem) Amr b. Hişâm b. Muğîre el-Kureşî el-Mahzûmî gibi şahısların Hz.Peygamber'e (a.s.) karşı çıkmalarında gurur, kibir, Câhiliye taassubundan kaynaklanan kabile asabiyeti ve rekabetinin önemli etkisi bulunmaktadır. Ebû Cehil'in şu sözleri: "Allah'a yemin ederim ki Muhammed'in dedikleri haktır. Lakin Kusayoğulları dediler ki: 'Hicâbe görevi bizde'. 'Evet' dedik. Sonra: 'Liva görevi bizde' dediler. 'Evet' dedik. Sonra: 'Nedve görevi bizde' dediler. 'Evet' dedik. Sonra: 'Sikâye görevi bizde' dediler. 'Evet' dedik. Sonra onlar cömertlik yaptılar yedirip-içirdiler, biz de yedirip-içirdik. Öyle ki burun buruna bir rekabet olunca 'bizde bir peygamber var' dediler. Allah'a yemin ederim ki bunu tasdik etmeyeceğim" (وَاللَّهِ إِنِّي لأَعْلَمُ أَنَّ مَا يَقُولُ مُحَمَّدٌ حَقٌّ وَلَكِنْ قَالَتْ بَنُو قُصَيٍّ: فِينَا الْحِجَابَةُ فَقُلْنَا نَعَمْ ثُمَّ قَالُوا وَفِينَا اللِّوَاءُ قُلْنَا نَعَمْ ثُمَّ قَالُوا فِينَا النَّدْوَةُ قُلْنَا نَعَمْ ثُمَّ قَالُوا فِينَا السِّقَايَةُ قُلْنَا نَعَمْ ثُمَّ أَطْعَمُوا وَأَطْعَمْنَا حَتَّى إِذَا تَحَاكَّتِ الرُّكَبُ قَالُوا مِنَّا نَبِيٌّ وَاللَّهِ لا أَفْعَلُ) söz konusu saikleri yansıtan tipik misallerinden birisidir.[52]

Hz. Muhammed'in (a.s.) Soyu

Hz. Muhammed (a.s.): "Ben devirden devire ve aileden aileye (süzüle süzüle) geçen Âdemoğulları soylarının en hayırlısından/en temizinden var edildim. Nihâyet şu içinde bulunduğum topluluktan/Hâşimî soyundan gönderildim": (**بُعِثْتُ مِنْ خَيْرِ قُرُونِ بَنِى آدَمَ قَرْنًا فَقَرْنًا حَتَّى كُنْتُ مِنَ الْقَرْنِ الَّذِى كُنْتُ فِيهِ**)[53] ve: "Hep nikâhlılardan geldim, iffetsizlerden değil" (**خَرَجْتُ مِنْ نِكَاحٍ غَيْرِ سِفَاحٍ**)[54] sözleriyle mensubu olduğu soy silsilesinin iffet ve nezahetini ifade etmiştir.

Hz. Muhammed (a.s.), Hz. İbrahim'in (a.s.) oğlu Hz. İsmail'e (a.s.) nisbetle İsmâilîler diye de anılan ve iki büyük Arap topluluğundan birisi olan Adnânîler'e (Arab-ı müsta'ribe) mensuptur. Diğeri Arab-ı âribe olan Kahtânîler'dir. Soy silsilesinin yirmi birinci göbekten atası olan Adnân'a kadar uzanan kısmı ittifakla ve sahîh rivâyetlerle güvenilir bulunarak zikredilmiş, ondan sonrası Hz. Muhammed'in (a.s.) de işaretiyle yaygınlık kazanmamıştır.[55] Adnân'ın Hz. İbrahim'in (a.s.) oğlu Hz. İsmâil'in (a.s.) evlatlarından olduğunda ihtilaf yoktur.

Bizzat Hz. Muhammed (a.s.) tarafından kabul edilip bütün İslâm kaynaklarınca zikredilen soy silsilesi şöyledir: Muhammed Resûlullah (a.s.) b. (1) Abdillah b. (2) Abdilmuttalib (Şeybetü'l-Hamd) b. (3) Hâşim (Amr) b. (4) Abdümenâf (Muğîre) b. (5) Kusay (Zeyd) b. (6) Kilâb b. (7) Mürre b. (8) Ka'b b. (9) Lüey b. (10) Gâlib b. (11) Fihr (Kureyş: Kureyş kabilesinin atası) b. (12)

---

[51] İslâm öncesi dönemde Kâbe'nin içinde ve çevresinde bulunan putların en büyüğü olan Hübel kırmızı akikten yapılma bir insan şeklinde tasvir edilmiş, sağ kolu kırık olarak Kureyş'e intikal eden bu puta daha sonra altın bir kol takılmıştır (Ö. F. Harman, "*Hübel*", DİA, XVIII,444-445.

[52] el-Hattâbî (v. 388), *Garîbü'l-Hadîs*, I,450; C. Avcı, "*Kureyş*", DİA, XXVI,442-444'den bazı tasarruf ve ilavelerle nakledilmiştir.

[53] Buhârî, "*Menâkib*", 61/24; Şâmî, I,235.

[54] Hz. Peygamber (a.s.), başka bir rivâyette: "Âdem'den, annem-babam beni dünyaya getirene kadar hep nikâhlılardan geldim, iffetsizlerden değil, Câhiliye iffetsizliğinden hiçbir şey bana bulaşmamıştır" (**خَرَجْتُ مِنْ نِكَاحٍ وَلَمْ أَخْرُجْ مِنْ سِفَاحٍ مِنْ لَدُنْ آدَمَ إِلَى أَنْ وَلَدَتْنِي أَبِي وَأُمِّي لَمْ يُصِبْنِي مِنْ سِفَاحِ الْجَاهِلِيَّةِ شَيْءٌ**) buyurmuştur. Bkz. İbn Sa'd, I,61.

[55] İbn Sa'd, 1,56,58; İbn Hazm, *Cevâmi'*, s. 7; Süheylî, I,34-37; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, I,28; Kastallânî, *el-Mevâhib*, I,96; Yusuf b. İsmâil en-Nebhânî, *Fedâil-i Muhammediye: Hz. Muhammed'in (a.s.) Faziletleri*, çev. Fethi Güngör, İstanbul 1996, s. 13.

Mâlik b. (13) Nadr (Kays) b. (14) Kinâne[56] b. (15) Huzeyme b. (16) Müdrike (Amr) b. (17) İlyâs b. (18) Mudar b. (19) Nizâr b. (20) Ma'd b. (21) Adnân.[57]

Abdülmuttalib b. Hişâm

İslâm'dan önce Yesrib adıyla bilinen Medine'de doğan -Hz. Muhammed'in (a.s.) dedesi- Ebu'l-Hâris Abdülmuttalib b. Hâşim'in asıl ismi Şeybe'dir. Şeybe'nin annesi –Kahtânî Ezd kolundan Hazrec kabilesinin bir boyu- Benî Neccâr'a[58] mensup Medineli Selmâ'dır. Hâşim, Filistin'in Gazze şehrinde öldüğünden, Şeybe sekiz yaşına kadar annesiyle beraber Medine'de kaldı. Daha sonra Muttalib, yeğeni Şeybe'yi alıp Mekke'ye getirdi. Muttalib'in terkisindeki çocuğu –şehre girerken- gören Mekkeliler, onu kölesi zannederek kendisine "Abdülmuttalib" (Muttalib'in kölesi) dediler ve Şeybe o günden itibaren hep Abdülmuttalib diye anıldı. Abdülmuttalib'i, amcası Muttalib yetiştirdi ve yerine geçmesi için onu vasiyet etti.

Üstün karakterli, iyi kalbli bir insan, adil bir reis olan Abdülmuttalib, reisliği döneminde Zemzem kuyusunu ortaya çıkardı ve mülkiyetine geçirdi; böylece Kâbe'nin idaresiyle ilgili hacılara su dağıtma görevini (sikâye) elde etti.

Abdülmuttalib, Zemzem kuyusunu yeniden ortaya çıkarıp onarırken Kureyş'in bazı ileri gelenleri tarafından Hâris'ten başka oğlu olmadığı için rencide edildi ve onlara karşı savunmasız kaldı. Bu sebeple Abdülmuttalib, on erkek çocuğa sahip olduğu takdirde birini Kâbe'nin yanında Allah için kurban etmeyi adadı. Abdülmuttalib'in toplam 16 çocuğu oldu. Bunlar: 1- Hâris, 2- Ğaydâk (Hacl veya Nevfel), 3- Abdüluzzâ (Ebû Leheb), 4- Mukavvim, 5- Hamza, 6- Dırâr, 7- Abbâs, 8- Abdümenâf (Ebû Tâlib), 9- Zübeyr, 10- Abdullah, 11- Atîke, 12- Ümeyme, 13- Beyzâ, 14- Berre, 15- Safiyye, 16- Ervâ'dır.[59]

Abdullah b. Abdilmuttalib

Kaynaklarda, Hz. Muhammed'in (a.s.) babası Abdullah'ın İran Sâsânî İmparatoru Enûşirvân'ın iktidarının[60] 24. yılında[61] doğduğu kaydedilir.

Abdülmuttalib'in oğullarından Ebû Tâlib, Zübeyr ve Abdullah'ın anneleri –Kureyş'in Benî Mahzûm kolundan- Fâtıma bint Amr'dır.[62]

Abdülmuttalib, on erkek çocuğuna sahip oluktan sonra gördüğü bir rüya üzerine adağını hatırladı ve oğulları arasında kura çekmeye karar verdi. Çekilen kura, o günkü oğullarının veya aynı anadan doğanların[63] en küçüğü olan Abdullah'a çıktı. Abdülmuttalib, oğlu Abdullah'ı kurban etmeye kalkışınca buna şiddetle karşı çıkıldı. Böyle bir şeyi yaptığı takdirde bunun kötü bir gelenek haline gelebileceği hatırlatıldı.

Kureyşliler, Abdülmuttalib'e: "Ey Abdülmuttalib! Ne yapmak istiyorsun?" dediler.

O da: "Onu kurban edeceğim" deyince,

Kureyşliler ile Abdülmuttalib'in oğulları hep bir ağızdan: "Allah'a yemin ederiz ki Abdullah ile onun diyeti olan develer arasında ok çekmeden onu kesemezsin. Çünkü sen onu kesersen herkes artık çocuğunu adar ve bu sûretle onu keser. İş bu kerteye varırsa insanlar ne diye yaşıyorlar?" dediler.

Abdullah'ın dayılarından olan el-Muğîre b. Abdillah b. Amr b. Mahzum da

---

[56] Bu zattan türeyenlere Benî Kinâne denir.

[57] Buhârî, "*Menâkıbi'l-Ensâr*", 63/28.

[58] Ebu'l-Feth Muhammed b. Muhammed b. Muhammed İbn Seyyidinnâs el-Ya'murî (v. 734/1333), *Uyûnü'l-Eser*, thk. Muhammed el-Îd el-Hatrâvî - Muhyiddin Meto, Beyrut 1992, I,262 -bu neşri: "İbn Seyyidinnâs (1992 n.)" veya "*Uyûnü'l-Eser (1992 n.)*" şeklinde kaynak gösterdik-; Ek 1, Şema 4.

[59] Bkz. İbn Kuteybe, *el-Maârif*, s. 118-119; Hafız Alaeddin Ebû Abdillah Moğultay b. Kılıç b. Abdillah el-Bekcerî el-Hikrî el-Hanefî (689-762/1290-1361), *Muhtasaru's-Sîreti'n-Nebeviyye*, thk. Muhammed Zeynuhum Muhammed Azb, Kahire 1422/2001, s. 14.

[60] Enûşirvân'ın iktidar yılları 528-575 (M. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I,354) veya 531-579'dır (A. Tefazzülî, "*Enûşirvân*", DİA, XI,255).

[61] Süheylî, II,187; Taberî, II,196,247,248,263 196; İbnü'l-Cevzî, I,153.

[62] Fâtıma bint Amr b. 'Âiz b. Âbd b. İmrân b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Ka'b b. Lüey b. Gâlib b. Fihr (Kureyş). Bkz. İbn Hişâm, I,161; Belâzürî, *Ensâb*, I,97; el-Birrî, *el-Cemheretu fî Nesebi'n-Nebiyyi ve Ashâbihi'l-Aşere*, I,190 (eş-Şâmile); Abdullah b. Ahmed b. Muhammed İbn Kudâme el-Makdisî (v. 620/1223), *et-Tebyîn fî Ensâbil'l-Kureşiyyîn*, thk. Muhammed Nâyif, Beyrut 1988, s. 96.

[63] Zürkânî (1996 n.), I,189-190.

Abdülmuttalib'e: "Allah'a yemin ederim ki Abdullah ile onun diyeti olan develer arasında ok çekmeden onu kesemezsin, onun diyeti malımızdan olacaksa veririz" dedi.

Kureyşliler ve Abdülmuttalib'in oğulları, Abdülmuttalib'e: "Yapma, onu kurban etme; onu Hicazlı arrâfe[64] kadına götür. Kadının emrinde bir cin var. Dilediğini yap ama kadına danış; Abdullah'ı kurban etmeni söylerse kurban edersin; eğer sen ve Abdullah için iyi olacak başka bir şey söylerse onu yaparsın" dediler.

Hicaz'da yaşayan Secâh (سجاح) veya Kutbe (قطبة) adındaki kadın arrâfe, adak borcundan kurtulmak için Abdullah'ın yerine deve kurban edilmesini tavsiye etti. Abdülmuttalib, o günkü örfe göre insan diyeti olarak kabul edilen on deve getirtti. Abdullah ile develer arasında kura çektirdi. Kura Abdullah'a çıktıkça deve sayısını onar onar arttırarak kuraya devam edildi, sayı yüze ulaşınca kura develere çıktı. Bunun üzerine Abdülmuttalib, yüz deveyi kurban ederek çok sevdiği oğlu Abdullah'ı kurtardı.

Abdullah hakkında bilgi veren bütün kaynaklar kurban hâdisesinden bahseder, Arap örfünde insan diyetinin yüz deveye çıkışının bu hâdise ile başladığını, daha sonra İslâm hukukunun da bunu kabul ettiğini ifade eder.[65]

Resûlullah (a.s.), atası Hz. İsmail'i (a.s.) ve kendi babası Abdullah'ı kastederek: "Ben iki kurbanlığın oğluyum" (أنا ابن الذبيحين)[66] demiştir.

Bir bedevî Arap, Hz. Peygamber'e (a.s.): "Ey iki kurbanlığın oğlu!" (يا إبن الذبيحين) diye hitap etmiş, o (a.s.) da bunu tebessümle karşılamıştır.[67]

ez-Zebîh (الذبيح/kurban) diye lakap verilen Abdullah'ın künyelerinin ise Ebû Kusem (أبو قثم), Ebû Muhammed veya Ebû Ahmed olduğu rivâyet edilmiştir. Kusem (قثم), Hz. Muhammed'in (a.s.) isimlerinden olup "i'ta/vermek" veya "cem'/toplamak" anlamına gelen "kasm" (القثم) kelimesinden alınmıştır. Hayrı kendi şahsında toplayan kimse için kasûm (قثوم) ve kusem (قثم) denir.[68]

Abdullah, akranları arasında çok beğenilen yakışıklı bir gençti. Siması diğer gençlerde bulunmayan bir güzellik ve parlaklığa sahipti. Ona "Mekke'nin dolunayı" (قمر البطحاء) deniliyordu. Bu güzellik ve parlaklık, evlilik sonrasında Âmine Hatun'a intikal eden nübüvvet nurudur.[69]

Abdullah b. Abdilmuttalib ile Âmine bint Vehb'in Evlenmesi

Âmine Hatun'un babası -Kureyş'in Benî Zühre kolundan- Vehb b. Abdimenâf b. Zühre b. Kilâb b. Mürre, annesi ise -Kureyş'in Benî Abdiddâr kolundan- Berre bint Abdiluzzâ'dır.[70] İkisinin soyu Hz. Muhammed'in (a.s.) altıncı atası olan Kilâb'ta birleşir.[71]

Başta İbn İshâk olmak üzere muhtelif kaynaklar, Vehb'in Benî Zühre kabilesinin reisi olduğunu, kızı Âmine Hatun'un de yüksek bir mevkiye sahip olduğunu kaydeder.[72]

Âmine Hatun'un doğum tarihi hakkında şöyle bir tarih ileri sürülebilir: Bazı kaynaklara göre Âmine Hatun'un vefat ettiğinde, yaklaşık olarak 20[73] veya 30,[74] Hz. Muhammed (a.s.) ise 6

---

[64] A. S. Kılavuz, "*Arrâf*", DİA, III,393-394.

[65] İbn Sa'd, 89.

[66] İbrahim b. Muhammed el-Hüseynî (1054-1120/1644-1708), *el-Beyân ve't-Ta'rîf*, thk. Seyfeddin Katib, Beyrut 1401, I,293; Muhammed b. Tâcilârifîn b. Alî el-Münâvî el-Haddâdî el-Kâhirî (952-1031/1545-1622), *Feyzü'l-Kadîr Şerhu'l-Câmi'ü's-Sagîr'*, Beyrut 1972, III,569; İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî (v. 1162/1748), *Keşfü'l-Hafâ*, thk. Ahmed Kalâş, Beyrut 1405, I,230 (hadîs no: 606); Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkânî (v. 1255), *Neylü'l-Evtâr*, Beyrut 1973, IX,164.

[67] İbn İshâk, s. 10-21; İbn Hişâm, I,151-155,160-164; İbn Sa'd, I,88-100; Belâzürî, *Ensâb*, I,88,100-101; Taberî, I,250,327-333; Beykakî, 98-101; Diyârbekrî (v. 990/1582), *Tarihü'l-Hamîs*, Beyrut ts., I,182-185.

[68] Belâzürî, *Ensâb*, I,100; Şâmî, I,244.

[69] Belâzürî, *Ensâb*, I,88; İbn Seyyidinnâs (1992 n.), I,77; Taberî, II,333; Zürkânî (1996 n.), I,193; B. Topaloğlu, "*Abdullah*", DİA, I,75-76.

[70] Berre bint Abdiluzzâ b. Osman b. Abdiddâr b. Kusay b. Kilâb b. Mürre.

[71] İbn Habîb, s. 9.

[72] Belâzürî, *Ensâb*, I,88; Taberî, II,333.

[73] "فإن والده صلى الله عليه وسلم (صحح الحافظ العلائي) أنه عاش من العمر نحو ثماني عشرة سنة والدته صلى الله عليه وسلم ماتت وهي في حدود العشرين تقريبا".

yaşlarındaydı. Âmine Hatun, birinci görüşe göre, Fil Vakası'ndan takriben 14 yıl önce doğmuş ve evliliği ise 14 yaşlarında olmuştur. İkinci görüşe göre ise o, Fil Vakası'ndan takriben 24 yıl önce doğmuş, evliliği ise 24 yaşlarında olmuştur. Birinci görüşün sahîh olması daha muhtemeldir. Zira evlilik çağına gelmiş erkeklerin ya yaşıtlarıyla ya da daha küçük yaşta olan bir gelin adayıyla evlendirilmesi daha yaygındır. Her halükarda Âmine Hâtûn'un genç yaşta evlendiği şüphesizdir.

18 yaşında[75] iken evlenen Abdullah b. Abdilmuttalib, o günkü âdetlere göre evliliğinin ilk üç gününü Âmine Hatun'un evinde geçirmiştir.[76] Abdullah b. Abdilmuttalib'in evlendikten sonra çok yaşamayıp vefat ettiği ve Hz. Peygamber'in (a.s.) yetim kaldığı *Kur'ân-ı Kerîm*'in bildirmesiyle sâbittir.[77]

Abdullah b. Abdilmuttalib ile Âmine Hatun'un Hz. Muhammed'den (a.s.) başka çocukları olmadığı da bilinmektedir.[78]

Abdullah b. Abdilmuttalib'in Vefatı

Siyer-megâzî ve tarih âlimlerinin çoğunluğuna göre, Âmine Hatun, Hz. Muhammed'e (a.s.) hâmile iken babası vefat etmiştir.[79]

Evlendiği yıl vefat eden[80] Abdullah b. Abdilmuttalib, Âmine Hatun ile gerçekleştirdiği evlilikten birkaç ay sonra hâmile eşini Mekke'de bıraktı. Bir rivâyete göre Abdullah b. Abdilmuttalib, ticari maksatla gittiği Filistin'in Gazze şehrinden dönerken Medine'ye uğradı.

Başka bir rivâyete göre ise o, Medine'de bulunan Benî Adî b. Neccâr'a mensup dayılarını ziyaret etmek ve erzak olarak hurma temin etmek amacıyla Medine'ye gitti. Abdullah, Medine'de bir ay süren misafirliği sırasında hastalandı ve orada vefat etti.

Abdullah'ın hastalandığını haber alan Abdülmuttalib, oğlu Hâris'i derhal Medine'ye gönderdi. Hâris, Medine'ye geldiğinde her şeyin olup bittiğini gördü. Vâkıdî, Abdullah'ın Medine'de -Hazrecli Benî Adî b. Neccâr'a mensup bir şahıs olan- en-Nâbiğa'nın[81] konağının[82]

Bkz. Şâmî, I,250,331.

[74] Ya'kûbî, II,10; Makrizî (Katar n.), I,7.

[75] Süheylî, II,99,187; Şâmî, I,331; Zürkânî (1996 n.), I,193,204. Abdullah b. Abdülmuttalib vefat ettiğinde 25 yaşında olduğuna dair kayıtlar da bulunmaktadır (İbnü'l-Cevzî, Sifetü's-Safve, I,18; İbnü'l-Mibred, s. 17). (روى محمد بن كعب القرظي وغيره ، أن عبد الله بن عبد المطلب خرج من الشام إلى غزة في عير تحمل تجارات. فلما قفلوا مروا بالمدينة وعبد الله مريض؛ فقال: اتخلف عن أخوالي بني عدي بن النجار: فأقام عندهم عدة مدة شهر ؛ فبلغ ذلك عبد المطلب؛ فبعث [إليه] الحارث –وهو أكبر ولده– فوجده قد مات ودفن في دار النابغة –أحد بني النجار–، وعمره خمسا وعشرون سنة –على الأصح –وعمر النبي– [صلى الله عليه وسلم] – ثمانية وعشرون شهرا، وقيل: وهو في بطن أمه –وهو الأصح–. (وقيل: بعد مولده بشهر). Bkz. Yusuf b. Tağriberdi el-Atabegî (874- 812/1470-1409-10), *Mevridü'l-letâfe fîmen veliye's-saltanave'l-hilâfe*, thk. Nebîl Muhammed Abdülaziz Ahmed, Kahire 1997, I,5 (eş-Şâmile).

[76] İbn Seyyidinnâs (1992 n.), I,77; Zürkânî (1996 n.), I,193.

[77] Bkz. ed-Duhâ, 93/6.

[78] İbn Hişâm, I,160-167; İbn Sa'd, I,88-100; Belâzürî, *Ensâb*, I,88,100-101; Taberî, I,250,327-333; Diyârbekrî, I,182-185; Şâmî, I,236; Yâsîn Hatîb el-Umerî b. Cârullah Hatîb el-Umerî el-Musılî (1157-1232'den sonra /1744-1817), *er-Ravdatü'l-Feyhâ fî Tevârihi'n-Nisâ*, thk. İmâd Ali Hamra, Dâru'l-Âlemiyye neşri 1987, s. 138-166; B. Topaloğlu, "*Abdullah*", DİA, I,75-76.

[79] İbn İshâk'ın kati bulduğu, Vâkıdî, İbn Sa'd ve Belâzürî'nin tercih ettiği, el-Hâkim'in rivâyet edip sahih bulduğu, Zehebî'nin Kays b. Mahreme'den (r.a.) rivâyetini tespit edip sahih bulduğu, İbn Kesîr'in meşhur dediği ve siyer ulemasının çoğunluğunu kabul ettiği görüş budur. Bu konuda başka görüşler de nakledilmiştir (قال ابن إسحاق رحمه الله تعالى: ثم لم يلبث عبد الله بن عبد المطلب إن توفي وأم رسول الله صلى الله عليه وسلم حامل به. هذا ما جزم به ابن إسحاق ورجحه الواقدي وابن سعد والبلاذري، وصححه الذهبي وقال ابن كثير إنه المشهور. وقال ابن الجوزي: إنه الذي عليه معظم أهل السّير، ورواه الحاكم وصححه، وأقره الذهبي عن قيس بن مخرمة رضي الله تعالى عنه.قال غير ابن إسحاق: وذلك حين تمّ لها شهران. وقيل إن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان في المهد حين توفي أبوه. وعليه فقيل وله شهران. وقيل ثمانية (وعشرون شهراً. وقيل تسعة أشهر، ونقل السّهيليّ عن الدّولابيّ أنه قول الأكثرين قلت: والحق أنه قول كثيرين لا أكثرين Şâmî, I,331; ayrıca bkz. İbn Sa'd, I,100; Belâzürî, *Ensâb*, I,101; Beyhakî, I,187; İbn Hişâm, I,167; Taberî, II,257; İbn Seyyidinnâs (1992 n.), I,78; İbn Kesîr, I,204-205; el-Mes'ûdî, *et-Tenbîh*, 229; Süheylî, II,99; İbn Hacer, *Fethü'l-Bârî*, VII,163; Zürkânî (1996 n.), I,204-205.

[80] Süheylî, II,99,187; Şâmî, I,331; Zürkânî (1996 n.), I,193,204.

[81] en-Nâbiğa'nın (وَدُفِنَ فِي دَارِ النَّابِغَةِ وَهُوَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي عَدِيِّ بْنِ النَّجَّارِ فِي الدَّارِ: İbn Sa'd, I,99) isminin el-Hâris b. İbrahim b. Sürâka el-Adevî olduğunu kaydeden kaynaklar olduğu gibi en-Nâbiğa ile el-Hâris'in farklı şahıslar olduğunu söyleyenler de bulunmaktadır (وَكَانَت وَفَاته بِالْمَدِينَةِ فِي دَار النَّابِغَة عِنْد أَخْوَاله من بني النجار، وَيُقَال: إِنَّه دفن فِي دَار الْحَارِث بن إِبْرَاهِيم بن سراقَة الْعَدوي وَهُوَ من أخوال عبد الْمطلب. Bkz. Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, Dâr İhyâ Tirâsi'l-Arabi nşr. Beyrut, XVI,301; Ebü'l-Fidâ İmadüddin İsmail b. Ali

avlusuna gömüldüğünü, kabrinin avluya girince sol tarafa düştüğünü rivâyet etmiştir.

Abdullah'ın vefatından sonra, Âmine Hatun'un kendi ailesinin yanında kalmış olması muhtemeldir. Âmine Hatun, kocasının vefatından sonra bir daha evlenmemiştir.[83]

Abdullah, Hz. Peygamber'e (a.s.) dadılık yapan Ümmü Eymen'i, Şakrân (veya Şukrân[84]) adında bir köle ile onun oğlu Sâlih'i,[85] beş deve, birkaç koyun, bir kılıç, bir miktar gümüş sikke/para (الورق) ve biraz da hurma mahsulü miras olarak bıraktı.[86]

Ca'fer es-Sâdık'a (v. 148/765) göre: "Resûlullah (a.s.), üzerinde hiç bir yaratılanın hakkı olmasın diye yetim kalmıştır." Ca'fer es-Sâdık'a (v. 148/765) göre: "Resûlullah (a.s.), üzerinde hiç bir yaratılanın hakkı olmasın diye yetim kalmıştır." İbnü'1-İmâd *Keşfü'l-Esrâr* adlı eserinde ise şöyle demiştir: "Allah, onu (a.s.) yetim olarak yetiştirdi. Zira her büyüğün temeli küçük; her basit ve küçük gibi görünenin sonu ise çok muhteşemdir. Ayrıca hayatının doruk noktasında elde ettiği izzet ve şerefin Allah vergisi olduğunu bilsin; sahip olduğu gücün anne, baba ve maldan değil, Allah'ın yardım ve inâyetiyle olduğunu anlasın diye yetim olarak yetiştirdi. Başka bir sebebi fakir/yoksul ve yetimlerin hâlini anlayıp acıması içindir".[87]

Fil Vakası:

1- Hz. İsa'nın miladının 569. yılında.[88]

2- Enûşirvân'ın[89] iktidarının 40[90] veya 42. yılında.[91]

(v. 732), *el-Muhtasar fî Ahbâri'l-Beşer*, el-Matbaa el-Hasaniyye nşr. Mısır, I,110; Ebû Hafs Zeynüddin İbnü'l-Verdî Ömer b. Muzaffer (v. 749), *Târîh İbnü'l-Verdî*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye nşr. Beyrut 1417/1996, I,93). -el-Hâris'in el-Adevî (العذري) olan nisbesinin, el-Uzrî (العذري) şeklinde yazılması, iki kelimenin yazılışlarının birine benzerliği nedeniyle bir istinsah hatası, râvî'nin "sabku kalem" neticesinde el-Adevî yerine el-Uzrî yazması veya el-Hâris'in Benî Uzre ile müttefik olmasından dolayı onlara nisbet edilerek zikredilmesiyle izah edilebilir. Mesela İbnü'l-Mibred Ebu'l-Mehâsin Cemâlüddîn Yûsuf b. Hasen el-Makdisî'nin (840-909/1436-1503) metninde, el-Hâris'in Benî Neccâr'dan olduğunu tasrih edildikten sonra (ودفن فى دار النابغة واسمه الحارث بن إبراهيم بن سراقة العذري من بنى النجار وهم اخوال عبد المطلب), onu "العذري" şeklinde Benî Uzre'ye nisbet edilmesi (*eş-Şeceretü'n-Nebeviyye fî Nesebi hayri'l-Beriyye*, şerh ve ta'lik: Ahmed Salahaddin, Kahire 1997, s. 18-19) açık bir çelişki ve hata olmakla birlikte bu durum yukarıda zikredilen ihtimallerle de izah edilebilir. Başka kaynaklar da el-Hâris'in nisbesini "العدوى" şeklinde kaydetmiştir.

[82] (حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عِمْرَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ كَرِيمٍ، عَنْ أَبِي زَيْدٍ النَّجَّارِيِّ قَالَ: قَبْرُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فِي دَارِ النَّابِغَةِ (قَالَ عَبْدُ الْعَزِيزِ: وَوَصَفَهُ لِيَ ابْنُ كَرِيمٍ فَقَالَ: تَحْتَ عَتَبَةِ الْبَيْتِ الثَّانِي عَلَى يَسَارِ مَنْ دَخَلَ دَارَ النَّابِغَةِ. قَالَ عَبْدُ الْعَزِيزِ: وَأَخْبَرَنِي فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: قَبْرُهُ فِي دَارِ النَّابِغَةِ) Ömer İbn Ebî Şebbe en-Nemîrî el-Basrî (v. 262), *Tarihü'l-Medîne*, thk. Fehim Muhammed Şeltut, Cidde 1399, I,116.

[83] İbn Sa'd, I,98,99; Belâzürî, *Ensâb*, I,88; İbn Hişâm, I,160-167; Taberî, I,250,257,327-333; Şâmî, I,331; Diyârbekrî, I,182-185; B. Topaloğlu, "*Âmine*", DİA, III,63-64.

[84] Bir görüşe göre Şakrân, Hz. Peygamber'e (a.s.) babasından miras kalmıştır. Bkz. İbn Abdilber, *el-İstiâb*, (شقران مولى رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) md.; İbn Hacer, *el-İsâbe*, "شقران" ve "صالح بن عدي" maddeleri; Ebü'l-Kâsım Abdullah b. Muhammed el-Bagavî (v. 317), *Mu'cemu's-Sahabe*, thk. Muhammed el-Emîn b. Muhammed el-Ceknî, Kuveyt 1412/2000 (Dârü'l-Beyân nşr.), III,311. İbnü'l-Esîr'e göre bu zat Sâlih diye meşhûr olmuştur (*Üsdü'l-Ğâbe*, "شقران" md.). Bazı kaynaklarda ise isminin Salih (Mus'ab b. Abdillah ez-Zübeyrî ve Halife b. Hayyat'a göre Salih b. Adiy, bkz. el-Mizzî -v. 742-, *Tehzîbü'l-Kümmâl fî Esmâi'r-Ricâl*, thk. Beşşâr Avâd Maruf, Beyrut 1980/1400, XII,544-546), lakabının Şakrân olduğu zikredilir (Ebû Hâtim Muhammed İbn Hibbân et-Temimî ed-Dârimî el-Büstî (v. 354), *Meşahir Ulemâ'l-Emsâr ve 'Alâm Fukehâi'l-Aktâr*, thk. Merzuk Ali İbrahim, el-Mensûra/Kahire 1411/1991, s. 53; Ebû Nuyam el-İsfahanî (v. 430), *Ma'rifetü's-Sahabe*, thk. Adil b. Yusuf el-Azazî, Riyad 1419/1998, III,1493,1507). Ayrıca bkz. İbn Sa'd, I,497; II,64,299; III,49-50. Moğultay b. Kılıç (v. 762), *İkmâl Tehzîbi'l-Kümmâl fî Esmâi'r-Ricâl*, thk. Ebu Abdirrahman Adil b. Muhammed – Ebu Muhammed Üsame B. İbrahim, Mektebetu el-Fâruk el-Hadîse nşr., 1422/2001, VI,286-287.

[85] Bu bilgiyi el-Maverdî (v. 450, *el-Ahkâmu's-Sultaniyye*, Dârü'l-Hadîs nşr. Kahire, s. 256) ve Ebû Ya'lâ el-Ferrâ (v. 458, *el-Ahkâmu's-Sultaniyye*, thk. Muhammed Hâmid el-Fakî, Beyrut 1421/2000, s. 201) kaydederler. Fakat sahabe tabakâtı kaynaklarında bunu teyit/tasrih eden bir kayda –araştırdığımız kadarıyla- rastlayamadık. Sadece İbnü'l-Esîr, Şakrân'ın evladı olduğunu; fakat zürriyetinin kesintiye uğradığını kaydeder (*Üsdü'l-Ğâbe*, "شقران" md.).

[86] (وورث رسول اللَّه صلى اللَّه عليه وسلم من أبيه أم أيمن، واسمها بركة، فاعتقها، وخمسة أجمال أوارك، وقطعة غنم، وسيفا مأثورا، وورقا أَجْمَالٍ) Belâzürî, *Ensâb*, I,96. (أَوَارِكِ، يَعْنِي تَأْكُلُ الْأَرَاكَ) İbn Sa'd, I,100; VIII,223; Şâmî, I,332; İbn Kesîr, IV,126; Celâl Yeniçeri, *Peygamber, Devlet Başkanı ve Aile Reisi Hz. Muhammed ve Yaşadığı Hayat*, İstanbul 2000, s. 172.

[87] Şâmî, I,331-332.

[88] İbn Sa'd, I,53; Taberî, II,324; İbn Asâkir, I,32.

[89] Enûşirvân'ın iktidar yılları 528-575 (M. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I,354) veya 531-579'dır (A. Tefazzülî, "*Enûşirvân*", DİA, XI,255).

3- 15 Muharrem[92] veya Muharrem'in bitimine 13 gece kala Pazar günü.[93]

Fil Vakası, Hz. Muhammed'in (a.s.) dünyaya teşrif ettiği sene, Kâbe'yi yıkmak amacıyla Mekke üzerine yürüyen Habeş ordusunun, Allah tarafından gönderilen kuşlar vasıtasıyla imha edilmesi olayıdır. Bu hâdiseye neden olan olayların tarihi seyri özetle şöyledir:

6. yüzyılın ilk yarısında Yemen'de Yahudiliğin önemli etkileri gözleniyordu. Himyerî Hanedanı'nın (M. Ö. 25? - M. S. 533?) son hükümdarı Zûnüvâs, Hıristiyanlığın kendi bölgesinde, özellikle Necran'da güç kazanmasından duyduğu endişe sebebiyle buradaki Hıristiyanları, Yahudîliği kabul etmek veya "uhdûd" adı verilen içi ateş dolu hendeklere atılmakla karşı karşıya bırakmıştı. *Kur'ân-ı Kerîm*:

"*Kahroldu o hendeğin sahipleri, o çıralı ateşin, onlar (ateşi yakanlar) da başlarına oturmuşlar, müminlere yapmakta oldukları işkenceyi seyrediyorlardı. Onlardan, sırf, azîz ve hamîd Allah'a iman ettikleri için intikam aldılar*"[94] meâlindeki âyetlerde işaret ettiği bu olay neticesinde din değiştirmeye yanaşmayan birçok Hıristiyan yakılarak öldürüldü.

523 yılında cereyan eden bu hâdiseler üzerine bir yandan Hindistan deniz ticaretinin Kızıldeniz güzergâhını kontrol etmek için Bâbülmendeb'e[95] hâkim olmak, öte yandan zulme uğrayan dindaşlarını korumak amacıyla Hıristiyanlığın Ya'kûbî mezhebine bağlı olan Habeşistan (Etiyopya) Kralı[96] Kaleb Ela-Esbaha (514-554), Hıristiyanlığın Ortodoks mezhebine bağlı olan Bizans (330-1453) İmparatoru I. Jüstinien (527-565) ile diplomatik görüşmelerde bulunduktan sonra Eryat adlı komutanın idare ettiği Habeş ordusunu Yemen'e gönderdi. Yapılan savaş neticesinde Zûnüvâs yenildi ve öldürüldü; Yemen işgal edilerek Habeşistan'a bağlandı ve Habeş kralı adına Eryat'ın yönetimine verildi.

Habeş ordusunda yer alan Ebrehe, Eryat'la arasında çıkan anlaşmazlıkta galip gelerek Yemen'de idareyi ele geçirdi ve bağımsızlığını ilan etti. Daha sonra Arabistan'da Hıristiyanlığı yaymak için büyük çaba harcayan Ebrehe, San'a'da Kulleys adıyla anılan bir katedral inşa ettirdi ve Arapları bu kiliseyi ziyarete zorladı. Daha sonra bu kiliseye karşı yapılan bir saygısızlığı bahane ederek Hıristiyanlığın yayılmasına engel oluşturan Kâbe'yi yıkmak için Mekke'ye askerî bir sefer düzenledi. Ebrehe, bu seferle, San'a'yı ön plana çıkarmak için -Yemen'in kuzey-güney bağlantısını kesen- Mekke'nin dinî ve ticarî bir merkez olma özelliğini bertaraf edip burayı ele geçirmeyi ve Bizanslılara yardım etmeyi amaçlıyordu. Bazı Arap kabileleri, Ebrehe'nin Mekke'ye ulaşmasına engel olmaya çalıştı ise de başarılı olamadı.

Abdülmuttalib, Mekke'ye zarar vermemesi için Ebrehe ile müzakerelerde bulundu fakat bir netice elde edemedi. Bunun üzerine Abdülmuttalib: "Bu evin sahibi Allah'tır, O kendi evini

---

[90] Belâzürî, *Ensâb*, I,100-101.

[91] Taberî, II,247,248; Süheylî, II,187; Makrizî (Katar n.), I,3-4; İbnü'l-Cevzî, I,154.

[92] İbn Sa'd, I,101.

[93] İbn Habîb, s. 7-8,10; İbnü'l-Cevzî, I,154.

[94] el-Burûc 85/4-8.

[95] Babülmendeb, Arabistan'ın Yemen kıyısı ile Afrika arsında, Kızıldeniz'i Hint okyanusuna bağlayan, yaklaşık 25 km genişliğinde stratejik bir boğazdır.

[96] Bugün elde bulunan kesin bilgilere göre Etiyopya Krallığı'nın nüvesi Arabistan'dan gelen Sâmî Sebeliler tarafından oluşturulmuştur. Ava (bugünkü Yeha) gibi Afrika topraklarında bulunan yazıtlardan, bu yerleşmenin milâttan önce VII. yüzyıldan milâttan sonra III. yüzyıla kadar devam ettiği anlaşılmaktadır. En güçlü akın milâttan önce VII. yüzyıl dolaylarında vuku bulmuş ve en önemli grubu Yemen'in Sahartan eyaletinden, özellikle Hubeyş Vadisi çevresinden gelenler teşkil etmiştir. Bu insanlar bugünkü Tigre'nin kuzey kısımlarına yerleşmişler ve bütün bölgeye kendi isimlerini vermişlerdir. Ülkeye ismini veren Habashat başta olmak üzere Sahartan, Makedan, Akkele Guzai gibi Güney Arabistan yer adlarının Habeş topraklarında da görülmesi bu göçlerin tesirini gösteren önemli bir husustur. Daha önemlisi de Sebe dili Caez'in (Ca'ziyye, Ca'z) Etiyopya'da yeni bir biçim kazanarak bugüne kadar gelmiş olmasıdır. Tarihin akışı içinde Arabistanlı göçmenler Eritre platosu ile Kuzey Tigre'yi de içine alan Aksum Krallığı'nı kurmuşlardır. Bir müddet sonra da Kızıldeniz limanlarına hâkim olarak doğudan Güneybatı Arabistan'a, batıdan Nûbe ovalarına doğru sefer düzenlemeye başlamışlardır. Milâttan sonra III. yüzyılda Etiyopyalılar'ın Güney Arabistan halkları üzerinde hâkimiyet kurarak deniz ve kara ticaret yollarını güvenceye almak amacıyla Bâbülmendep'e hâkim oldukları tahmin edilmektedir. Adulis (Eritre sahilinde bugünkü Zula) yazıtlarından, Aksumlular'ın Güney Arabistan'a yaptıkları ilk seferin milâttan sonra 277 - 290 yılları arasındaki bir tarihte gerçekleştiği öğrenilmektedir. Güney Arabistan'da mevcut kraliyet yazıtları serisindeki 300'den 378'e kadar olan bir kesilme de ülkenin tekrar işgal edildiğini ve işgalin seksen yıla yakın sürdüğünü göstermektedir. 378'de yeniden başlayan kayıtlar, Aksumlular'ın Yemen'i son defa fethettikleri 525'e kadar kesintisiz devam etmiştir (L. Öztürk, "*Etiyopya*", DİA, XI,491).

koruyacaktır" diyerek Allah'ın Kâbe'yi koruyacağını hatırlattı. Abdülmuttalib, koruyacak güce sahip olmadığı Kâbe kapısının halkasına tutunup:

"Ey Allah'ım! Bir kul bile evini barkını korur.

Sen de buraya konmuş ve hürmeti tehlikeye uğramış olanları koru!

Yarın onların haçları ve kuvvetleri Sen'in kuvvetine üstün gelmesin.

Eğer Sen, onları, kıblemiz Kâbe'mizle baş başa bırakacak olursan o da Sen'in bileceğin bir iştir!" diyerek samimi dualarla Kâbe'nin korumasını Allah'a havale etti.[97]

Sonuçta Kâbe'yi yıkmak üzere harekete geçen Habeş ordusu, Allah tarafından gönderilen Ebâbil kuşları vasıtasıyla imha edilmiştir. Kaynaklarda bu hâdisenin vuku bulduğu sene "Fil Yılı" diye meşhûr olmuştur.[98]

Hz. Âişe (r.anha): (Kâbe'ye baskına gelen Ebrehe Ordusu'nda bulunan) filin sürücüsü ile bakıcısını kör ve kötürüm bir şekilde Mekke'de yemek dilenirken gördüm" dediği nakledilmiştir.[99] İbn İshâk, kızamık ve çiçek hastalıklarının, mürrüsâfi ve üzerlik gibi otların Arap topraklarında ilk defa Fil Yılı'nda görüldüğünü bildirir.[100]

"*Rabbin fil sahiplerine neler etti, görmedin mi? Onların kötü planlarını boşa çıkarmadı mı? Onların üstüne ebâbil kuşlarını gönderdi. O kuşlar, onların üzerlerine pişkin tuğladan yapılmış taşlar atıyordu. Böylece Allah onları yenilip çiğnenmiş ekine çevirdi.*" meâlindeki beş âyetten müteşekkil -*Kur'ân-ı Kerîm*'in 105. sûresi olan- el-Fîl Sûresi bu hâdiseye tahsîs edilmiştir.

Hz. Peygamber'in (a.s.) doğumundan önce Kâbe'yi yıkmak üzere gelen Habeşistan'ın Yemen valisi Ebrehe'nin bu teşebbüsünün başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından Araplar, Kâbe'ye ve hac ibadetine daha önce görülmemiş derecede değer vermeye başladıkları gibi "ehlullah, cîrânullah" (Allah evi Kâbe'nin ahalisi, komşusu) kabul edilen Kureyş'in itibarı artmıştır. Bu sebeple Kureyşliler Kinâne, Huzâa ve Benî Âmir b. Sa'saa gibi kabilelerle birlikte Hz. İsmail'in (a.s.) soyundan geldikleri, Mekke'de oturdukları ve Kâbe'nin hizmetinde bulundukları için kendilerine birtakım dinî-iktisadî imtiyazlar (hums: الحمس) tanıyıp kurallar koydular. Bu imtiyazlar Mekke ekonomisine katkı sağlamış, imtiyazların elde edilmesinin ardından kurulan ünlü Ukâz serbest ticaret merkezi, bu durumu güçlendirmiştir.[101]

Fil Vakası, Hz. Muhammed'in (a.s.) peygamberliğini ve peygamberlik müessesini ispatlamak amacıyla yazılan eserlerin ortak adı olan "delâilü'n-nübüvve" adlı kitaplarda Hz. Muhammed'in (a.s.) peygamberliğinin bir delili olarak zikredilmiştir.[102]

Hz. Muhammed'in (a.s.) Doğumu (Mevlid-i Nebevî):

1- Hz. İsa'nın miladı ile Hz. Muhammed (a.s.) arasında 569 yıl geçmiştir.[103]

2- Enûşirvân'ın[104] iktidarının 40[105] veya 42. yılında.[106]

3- Fil Vakası'nın meydana geldiği yıl ve bu vakadan sonra,

4- 12 Rebiülevvel, Pazartesi.[107]

---

[97] İbn Hişâm, I,51-53.

[98] el-Vâkıdî (130-207/747-823), *Mechûlu'l-İsm fî Hayati'n-Nebî (a.s.) Kable'l-Meb'as*, Berlin Devlet kütüphanesi, Doğu yazmaları, No: 9548, vr. 33/b vd.; İbn Hişâm, I,38; el-Mes'ûdî, *Murûcü'z-Zeheb* (1986 n.), II,83,138; Süheylî, I,116; Celaleddin Abdurrahmân b. Ebî Bekir es-Suyûtî'ye (849-911/1445-1505), *Ref' Şe'ni'l-Hubşân*, Bursa Eski Eserler Kütüphanesi, Kurşunizade Vakfı, no: 143, vr. 96/b; M. V. Levtchenko, *Kuruluşundan Yıkılışına Kadar Bizans Tarihi*, çev. Maide Selen, İstanbul 1999, s. 72; W. Montgomery Watt, *Hazreti Muhammed Mekke'de*, çev. Rami Ayas - Azmi Yüksel, Ankara 1986, s. 18-19; M. Fayda, "*Fil Vakası*", DİA, XIII,71; A. L. Kazancı, "*Ebrehe*", DİA, X,79-80; L. Öztürk, "*Etiyopya*", DİA, XI,492.

[99] Rudânî, *Cem'ü'l-Fevâid*, el-Hac, hadîs no: 3724.

[100] İbn İshâk, s. 42.

[101] Casim Avcı, "*Kureyş*", DİA, Ankara 2002, XXVI,443.

[102] Beyhakî, I,85.

[103] İbn Sa'd, I,53; Taberî, II,324; İbn Asâkir, I,32.

[104] Enûşirvân'ın iktidar yılları 528-575 (M. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I,354) veya 531-579'dır (A. Tefazzülî, "*Enûşirvân*", DİA, XI,255).

[105] Belâzürî, *Ensâb*, I,100-101; İbn Haldûn, II,394.

[106] Taberî, II,247,248; Makrizî (1999 n.), I,7.

[107] İbn İshâk, s. 25; İbn Hişâm, I,167,168; İbn Hibbân, s. 33-34; Taberî, II,248,249; Beyhakî, I,74; İbnü'l-Cevzî, I,155.

Hz. Muhammed (a.s.), Adnânî Arapların ana yurdu kabul edilen Mekke'de dünyaya geldi.

İslâm kaynaklarına göre, Hz. Muhammed'in (a.s.) ana rahmine intikalinden doğumuna kadar geçen zaman içinde bazı fevkalâde olaylar meydana gelmiştir. Hz. Muhammed (a.s.), kendisinin peygamberlerin sonuncusu olduğunu ifade ettiği bir konuşmasında annesinin bir rüya gördüğünden bahsetmekte ve bundan önemli bir kişiye hamile olduğu sonucunu çıkardığını, doğacak çocuğa Muhammed veya Ahmed adını vermesinin telkin edildiğini belirtmiştir.[108]

İbn İshâk'ın naklettiği rivâyete göre: Hz. Peygamber'in (a.s.) annesi Âmine Hatun'a, o (a.s.) doğduğu vakit: "Bütün kıskançların şerrinden korunması için Tek ve Bir Allah'ın himayesine bırakıyorum de ve ona Muhammed ismini ver" (أعيذه بالواحد من شر كل حاسد ثم سميه محمدا) diye hitap edildiği bildirilmiştir.[109]

Doğum esnasında diğer annelerin çektiği sancıları çekmeyen Âmine Hâtun, kayınpederi Abdülmuttalib'e haber göndererek bir torunu olduğunu müjdelemiştir.

Abdülmuttalib, doğumunun yedinci gününde bir ziyafet terip ederek "Muhammed" ismini torununa vermiştir.[110] Bazı rivâyetlerde bu ziyafet sırasında Hz. Muhammed'in (a.s.) dedesi tarafından sünnet ettirildiği nakledilirse de kendisinin sünnetli olarak doğduğu rivâyeti daha meşhurdur.[111]

Hz. Muhammed'in (a.s.) velâdeti; yani doğumu gecesinde peygamberliğinin işaretleri olarak bir takım harikulade hâdiseler meydana gelmiştir. Mesela:

1- Hz. Muhammed'in (a.s.) annesi Âmine Hatun'a ebelik yapmak için onun yanında bulunan -Osman b. Ebi'l-Âs es-Sakafî'nin (v. 51/671)[112] annesi Fâtıma bint Abdillah ile -Hz. Peygamber'e (a.s.) ilk iman eden ve cennetle müjdelenen on sahâbîden biri olan- Ebû Muhammed Abdurrahman b. Avf b. Abdiavf el-Kureşî ez-Zührî'nin (v. 32/652) annesi eş-Şifâ' bint 'Avf'ın[113]: "(Hz. Muhammed'in –a.s.-) velâdeti anında biz öyle bir nur gördük ki; o nur, doğu ve batıyı bize aydınlattı" dedikleri rivâyet edilmiştir.

Hz. Peygamber (a.s.): "Ben, atam İbrahim'in (a.s.) duası, kardeşim İsa'nın müjdesiyim. Annem, Şam saraylarını aydınlatan bir şeyin kendisinden çıktığını görmüştür" [114] şeklindeki ifadeleriyle bu duruma işaret etmiştir.

2- Hz. Peygamber'in (a.s.) doğduğu gece Kâbe'deki putların çoğu devrilmiştir.

3- -İslâm coğrafya kaynaklarında hakkında ayrıntılı bir şekilde bilgi verilen- Dicle'nin iki yakasında yer alan Medâin'de (المدائن)[115] bulunan İran kisralarının sarayı (إِيوَانُ كِسْرَى) o gece sallanıp çatlamış ve on dört şerefesi düşmüştür.

Sâsânî Kisralarının Medâin'indeki Sarayından Bazı Kalıntılar

---

[108] İbn Sa'd, I,98-99.

[109] Taberî, II,249.

[110] İbn Abdilber, *el-İstî'âb*, I39.

[111] M. Fayda, "*Muhammed*", DİA, XX,409.

[112] Hz. Peygamber (a.s.), Sakîf heyeti Tâif'e dönerken, zekâsı ve dine olan ilgisinden dolayı Ebû Abdillah Osmân b. Ebi'l-'Âs es-Sakafî'yi (r.a.) önce imam, ardından vali tayin etti onu (r.a.) Tâif'e âmil olarak görevlendirmiş, Hz. Ebû Bekir (r.a.) ve Hz. Ömer (r.a.) dönemlerinde de bu göreve devam etmiştir. Osmân b. Ebi'l-'Âs'tan (r.a.) Hasan-ı Basrî, Said b. Müseyyeb ve bir grup tabiin ondan hadîs ve Hz. Peygamber (a.s.) devri ile ilgili haberleri almışlardır.

[113] (İbn Sa'd'a göre: **الشفاء بنت عوف بن عبد بن الحارث بن زهرة**). Bazı kaynaklarda "yukâlu" temriz siğasıyla annesinin Safiyye bint Abdimenaf (**صفية بنت عبد مناف بن زهرة**) olduğu kaydedilmiştir.

[114] İbn Sa'd, I,102; İbn Asâkir, I,166.

[115] Medâin (medine kelimesinin çoğulu): Tizpon veya Ktesifon, İngilizce'de: Ctesiphon, Farsça'da: Tisfun: **تيسفون**: Bugünkü Bağdat'ın 30 km. kadar güneydoğusunda Dicle nehrinin iki yakasına Partlar ve Sâsânîler döneminde karşılıklı kurulan yedi ayrı şehirdir. Şehirler taş veya duba köprülerle birbirine bağlanmıştır. Bkz. DİA, "*Medâin*", XXVIII, 289-291.

4- O gece [İslâm coğrafyacılarına göre İran'da Rey ve Hemedan şehirleri arasında, ikisine eşit mesafede yer alan ve batıl bir inanç olarak kutsal kabul edilen] Sava gölünün suyu çekilip kurumuştur.

Sava Gölü, İran'ın başkenti Tahran'ın 125 km. güneybatısındaki Sava kasabasının[116] sınırları içinde yer alır. Göl, kasabanın 58 km doğusundadır. Gölün boyu 45 km, eni 6 ile 10 km arasında değişmekte, derinliği se 10 m civarındadır.

5- Hz. Muhammed'in (a.s.) veladeti gecesinde, İran'ın İstahr (إصطخر)[117] şehrindeki -üç büyük ateş tapınağından biri olan- Mecûsî Ateşgâhı'nda, bin senedir daima yanan ve sönmeyen ateş sönmüştür.[118]

el-Kazvînî, söz konusu Mecûsî Ateşgâhı'nın, aslında Hz. Süleyman (a.s.) tarafından Allah'a ibadet etmek için yapılmış bir Mescit olduğunu nakleder. Mes'ûdî'nin görüp incelediği bu mabet, onun verdiği bilgiye göre, şehir dışında oldukça rüzgârlı bir yere inşa edilmiştir.[119]

Yukarıda zikredilen hâdiseler; o yeni dünyaya gelen zâtın (a.s.), ateşe tapmayı kaldıracağı, Fars/Pers saltanatının sarayını parçalayacağı ve Yüce Allah'ın izni ile olmayan şeylerin takdisini yasaklayacağı şeklinde yorumlanmıştır.

Evet Hz. Ömer (r.a.) zamanında İslâm orduları başkomutanı, Resûlullah'ın (a.s.) hâdimi, komutanı ve aşere-i mübeşşereden Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) Fars saltanatını paça parça etti. Sâsânî devletinin hiçbir yerde şevketi kalmadı.

Na't

Açıldı Cennet'in babı nesim-i pür safa geldi.
Gülistan-ı cihana revnak-u hüsn-u baha geldi.

Saçıldı Rahmet-i Rahmân, açıldı sümbül-ü reyhân.
Bugün bağ-ı cihana Bülbül-i Şîr edâ geldi.

Melekler eyleyip tebşir dediler ehl-i beytine.
Size Habîb-i Hak Teâla'nın bu şeb lütf-u afa geldi.

Derûn-i Mekke'den Nur-i Nübüvvet parlayıp çıktı.
Avâlim nura ğark oldu Resûl-i Kibriya geldi.

Beşîr-i ehl-i imânın, Nezîr-i ehl-i tuğyânın.

---

[116] (ساوه بعد الألف واو مفتوحة بعدها هاء ساكنة مدينة حسنة بين الري وهمذان). Yakût el-Hamevî'ye göre, Sava hicretin 671. (1272) yılına kadar mamur kalmıştır. Zikredilen tarihlerde şehir ahalisi Sünnî ve Şafiî idi. Moğollar, şehri tahrip etmiş, ahaliyi kılıçtan geçirmiş ve katliamdan kurtulan olmamıştır. Sava'da dünyanın en büyük kütüphanelerinden biri bulunmaktaydı; o da Moğollar tarafından yakılarak yok edilmiştir (*Mu'cemu'l-Buldân*, Beyrut, Dâr Sâdır Neşri, III,179).

[117] İstahr, İran'da tarihî bîr şehirdir. Fars bölgesindeki Pulvâr Nehri Vadisi'nde, Ahamenîler'in başkenti Pârs'ın (Persepolis) 7 km. kuzeyinde bugünkü Şîraz-İsfahan yolu üzerindedir ve harabeleri üzerinde Hacıâbâd köyü bulunmaktadır.

[118] Bkz. Taberî, II,247; Mesûdî (1989 n.), I,258-261; İbnü'l-Cevzî, I,169; Kâdî Ebu'l-Fazl İyâz b. Musa b. İyâz el-Yahsubî (v. 544/1149), *Şifâ-i Şerîf*, çev. Suat Cebeci, Ankara 1992, s. 279; Şâmî, I,339 vd.; Zürkânî (1996 n.), I,224; Nebhânî, s. 135; Azîz Mahmud Hüdâyî, *Âlemin Yaratılışı ve Hz. Muhammed'in (a.s.) Zuhûru (Hulâsatü'l-Ahbâr)*, çev. Kerîm Kara – Mustafa Özdemir, İstanbul 1997, s. 51 vd.; Hüseyin Cisrî Efendi, *Risâle-i Hamîdiyye*, çev. Manastırlı İsmâil Hakkı, haz. Ahmet Gül, İstanbul 1980. s. 18 vd.

[119] el-Kazvînî, *Âsârü'l-Bilâd ve Ahbârü'l-İbâd*, s. 58 (eş-Şâmile).

Habîb-i Hak Teâla'nın[120] Muhammed Mustafa geldi.

Anılsa her ne dem, İsm-i Şerîfi feyzi hazırdır
Bu gece bu meclise Rûh-i Resûl-i Rehnûmâ geldi.

Vücudu ile şereflendi zemîn-i Yesrib-u Batha
Kudûmu ile bu zulmet-hâneye nur-u ziya geldi.

Sanemler devrilip düştü, sarayı çöktü Kisra'nın
Mecûs'un ateşi söndü ki Bürhân-ı Hudâ geldi.

Cihanın her yerinde pek büyük bir inkılab oldu.
Nizamı âlemi tanzim için bir Âşina geldi.

Tarîk-i hakkı göstermek için, hem inse hem cinne,
Elinde Hazreti *Kur'ân*, İmâmü'l-Enbiyâ geldi.

Tilavet eyleyince Hazreti *Kur'ân*'ın âyâtın
Sudûr-i ehl-i imana ferah geldi, şifa geldi.

Eyâ Şah-ı Rusül! Senden şefaat bekliyor,
Lutfet! Rızâ namında âvâre, kapına bir gedâ geldi.[121]

Hz. Muhammed'in (a.s.) Sütanneye Verilmesi

Hz. Muhammed (a.s.) doğduğu yıl sütanneye verildi ve 5[122] veya 6[123] yıl sütannenin yanında kaldı.

Hz. Peygamber'i (a.s.), ilk olarak annesi Âmine Hatun emzirdi. Rivâyetlerden Âmine Hatun'un çocuğunu kısa bir süre emzirdiği anlaşılmaktadır.[124] Hz. Muhammed (a.s.) sütannesi Halîme'ye verilinceye kadar Süveybe (ثوية) Hanım'dan oğlu Masrûh (مسروح) ile birlikte süt emdi. Hz. Peygamber'den (a.s.) önce amcası Hamza, daha sonra da halası Berre'nin oğlu Ebû Seleme Abdullah b. Abdilesed el-Kureşî el-Mahzûmî Süveybe'den süt emdikleri için Resûlullah'ın (a.s.) sütkardeşleri olmuşlardır.[125]

Âmine Hatun, doğumdan sonra, çocuğunu kısa bir süre yanında tuttu. Mekkeli ailelerin, yeni doğan çocuklarını, çölün sağlıklı havasında büyümeleri ve fasih Arapçayı öğrenmelerini sağlamak için bâdiye de yaşayan bir sütanneye vermek geleneğine binaen Hz. Muhammed'e (a.s.) –dedesi Abdülmuttalib ve annesi tarafından- sütanne arandı. Hevâzin'nin Benî Sa'd b. Bekr kabilesine mensup sütanne Ümmü Kebşe Halîme bint Ebî Züeyb Abdullah b. Hâris es-Sa'diyye'ye[126] emanet edildi. Hz. Muhammed (a.s.) iki yıl sütannenin yanında kaldıktan sonra annesine iade edildi. Fakat Âmine Hatun, Mekke vebasına yakalanmasından endişe etmesi veya muhtemelen çöl havasının yaradığını görmesi nedeniyle, çocuğunu sütanneye tekrar iade etti.

İbn İshâk'a göre, sütanne Halîme-i Sa'diyye, iki yıl iki veya üç ay sonra, Hz. Muhammed'in (a.s.) etrafında meydana gelen "göğsünün yarılması" (şakk-ı sadr) gibi bir takım harikulade olaylar

---

[120] Veya: Resûl-i Hak Teâla'nın.

[121] Şanlıurfa'lı mevlithanlar arasında, bu metin, Rıza Efendi'nin Divan'ından bir na't olarak bilinmektedir.

[122] Belâzürî, *Ensâb*, I,103; İbn Habîb, s. 10; İbn Kuteybe, *el-Maârif*, s. 132; İbn Abdilber, *el-İstî'âb*, I,17.

[123] İbn Kesîr, I,232.

[124] Makrizî (1999 n.), I,9; Şâmî, I,375.

[125] Hz. Peygamber'e (a.s.) Hamza'nın (r.a.) kızı Ümâme veya Ebû Seleme'nin (r.a.) kızı Dürre ile evlenmesinin teklif edildiği, ancak Hamza ve Ebû Seleme'nin kendisinin sütkardeşleri olduklarını ve Allah'ın sütkardeş kızı ile evlenmeyi haram kıldığını bildirdiği nakledilmiştir (İbn Sa'd, I, 109-110; III, 11-12; L. Öztürk, "*Süveybe*", DİA, XXXVIII,183).

[126] (حليمة بنت أبي ذؤيب وأبو ذؤيب هو عبد الله ابن الحارث بن شجنة بن جابر بن رزام بن ناضرة بن سعد بن بكر بن هوازن ابن منصور بن عكرمة بن حفصة بن غيلان بن مضر) İbn Hişâm, I,169; Taberî, II,250.

sebebiyle korkuya kapıldı ve çocuğu annesine geri verdi.[127] Âmine Hatun, oğlunu son olarak bir daha sütanneye gönderdi ve bir veya bir yıla yakın bir süre sütannenin yanında kaldı.[128]

Belâzürî, Resûlullah'ın (a.s.) iki yılda sütten kesildiğini, Halîme-i Sa'diyye'nin Hz. Peygamber'i (a.s.) beş yaşında annesine ve dedesine teslim ettiğini, altı yaşına kadar da annesinin yanında kaldığını haber verir ve "sahîh olan görüş budur" der.[129]

Bir rivâyete göre, Hz. Muhammed (a.s.) sütanne Halîme-i Sa'diyye'nin yanındayken konuşmaya başladığında ilk sözleri "*Allahu Ekber*" olmuştur.[130]

Hz. Peygamber (a.s.): "Ben peygamberim yalan değil, ben Abdulmuttalib'in oğluyum, ben Arapların en fasihiyim, zira Kureyş soyundanım ve Benî Sa'd b. Bekr kabilesinin yanında büyüdüm, benim hatalı konuşmam nasıl olabilir ki?": (**أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبْ أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَنَا أَعْرَبُ الْعَرَبِ وَلَدَتْنِي قُرَيْشٌ وَنَشَأْتُ فِي بَنِي سَعْدِ بْنِ بَكْرٍ فَأَنَّى يَأْتِينِي اللَّحْنُ**) buyurmuştur.[131]

Kaynaklar, Halîme-i Sa'diyye ile ailesinin Hz. Muhammed'in (a.s.) bakımını üstlendikten sonra bolluğa kavuştuğunu ve başta "Hz. Muhammed'in (a.s.) göğsünün yarılması" (şakk-ı sadr) gibi bazı hârikulâde olaylara şahit olduklarını kaydeder.[132]

Şakk-ı Sadr Mucizesi

Sözlükte "yarmak" anlamına gelen şakk ile "göğüs" manasına gelen sadr kelimelerinden meydana gelen bu izafe (isim tamlaması) mastarın mefulüne izafesi olup "göğsün yarılması" demektir. Kaynaklarda şerh (açmak) kelimesiyle oluşan şerh-i sadr[133] ibaresi de geçer. Konuyla ilgili siyer ve hadîs kaynaklarında yer alan açıklamalar şöyle özetlenebilir:

1- Resûl-i Ekrem'in (a.s.) sütannesinin yanında; dört beş yaşlarında iken (Ahmed b. Hanbel, Dârimî, İbn İshâk),

2- On küsur yaşında (Ahmed b. Hanbel),

3- İlk vahiy almaya başladığı sırada (Tayâlisî)[134] veya

4- İsrâ gecesi mirâca çıkmadan önce (Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, Tirmizî).[135]

Kâdı İyâz'a göre, Resûlullah'ın (a.s.) göğsünün yarılması hâdisesi, onun (a.s.) çocukluğunda, peygamberlikten önce olmuştur. Bu olay, güvenilir birçok muhaddisin rivâyetine göre, isrâ hâdisesinden tamamen ayrı bir olaydır.[136]

Cebrâil veya insan sûretine girmiş iki melek, onun (a.s.) yanına gelip göğsünü açmış, kalbini çıkardıktan sonra ondan bir kan pıhtısı almış, kalbi hikmet ve iman ile doldurulmuş,[137] ardından kalbi yıkayıp yerine koymuş, göğsünü de kapatmıştır.

el-İnşirâh Sûresi'nin "*Biz senin göğsünü açmadık mı?*"[138] meâlindeki âyetinin, zikredilen mucizeye işaret ettiği kaydedilir.[139]

Müfessirler arasında kabul gören bir görüşe göre ise âyet cismanî bir müdahaleyi değil Hz.

---

[127] İbn Hişâm, I,173; İbn Sa'd, I, 112; Taberî, II,250-253.

[128] İbn Sa'd, I, 112; İbn Kesîr, I,225.

[129] Belâzürî, *Ensâb*, I,103; el-Mes'ûdî, *et-Tenbîh*, s. 229-230.

[130] Süheylî, VII,575.

[131] Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, VI,35 (hadîs no: 5437); hadîsin farklı rivâyetleri için bkz. Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Selâm b. Miskin el-Herevî (154-224/771-838), *Ğarîbü'l-Hadîs*, thk. Muhammed Abdülmuîd Han, Beyrut 1396, Dârü'l-Kütübi'l-Arabiyye neşri, I,140 (eş-Şâmile); İbn Kuteybe, *el-Maârif*, s. 132; Mahmud b. Ömer ez-Zamehşerî'nin (467-538/1075-1144), *el-Fâik fî Garîbi'l-Hadîs*, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî – Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim, I,11,141 (eş-Şâmile).

[132] İbn Seyyidinnâs (1992 n.), I,90-98; Celaleddin Abdurrahmân b. Ebî Bekir es-Suyûtî (849-911/1445-1505), *Olağanüstü Yönleriyle Peygamberimiz: el-Hasâisu'l-Kubrâ*, çev. Naim Erdoğan, İstanbul 2003, I,156-158.

[133] Bu tabir için bkz. el-En'âm 6/125; en-Nahl 16/106; Tâ Hâ 20/25; ez-Zümer 39/22; el-İnşirâh 94/1.

[134] (**فَأَخَذَنِي جِبْرِيلُ فَصَلَقَنِي لِحَلَاوَةِ الْقَفَا وَشَقَّ عَنْ بَطْنِي فَأَخْرَجَ مِنْهُ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ غَسَلَهُ فِي طَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ ثُمَّ أَعَادَهُ فِيهِ ثُمَّ كَفَأَنِي كَمَا يُكْفَأُ الإِنَاءُ ثُمَّ خَتَمَ فِي ظَهْرِي حَتَّى وَجَدْتُ مَسَّ الْخَاتَمِ ثُمَّ قَالَ لِي: اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ، وَلَمْ أَقْرَأْ كِتَابًا قَطُّ**)

[135] Buhârî, "*Menâkıbi'l-Ensâr*", 63/42; Müslim, "*el-İmân*", 1/261,263; E. Ahatlı, "*Şakk-ı Sadr*", DİA, XXXVIII,309-310.

[136] Kâdı İyâz, *Şifâ-i Şerîf*, çev. M. Y. Kandemir, İstanbul 1433/2012; I,376-378.

[137] Süheyli, II,190.

[138] el-İnşirâh 94/1.

[139] Kastallânî, *el-Mevâhib*, I,156,158-159,204; Zürkânî (1996 n.), II,280 vd.; eş-Şâmî, II,58 vd.

Peygamber'in (a.s.) kalbinin ilim ve hikmetle zenginleştirildiğini, üzüntü ve sıkıntısı giderilerek kalbine ferahlık verildiğini (şerh-i sadr) ifade etmektedir. Söz konusu âyeti, İbn Abbâs (r.a.): "Allah, Peygamber'in kalbini İslâm nuru ile ferahlattı", Sehl b. Abdillah: "peygamberlik nuruyla ferahlattı", Hasan-ı Basrî: "Allah onun (a.s.) kalbini hüküm ve ilimle doldurdu", bazı müfessirler ise: "Vesveseleri kabul etmeyecek şekilde biz senin kalbini arındırmadık mı?" şeklinde tefsir etmişlerdir. *"Allah, hidâyetini dilediği kimsenin göğsünü İslâm için açar"*[140] ve *"Allah'ın İslâm için göğsüne genişlik verdiği kimse Rabb'i tarafından hidâyet nuru üzerinde değil midir?"*[141] meâlindeki âyet-i kerîmeler de bu tefsiri desteklemektedir.[142]

Âmine Hatun'un Vefatı

Hz. Muhammed (a.s.) 6 yaşındayken[143] vefat eden Âmine Hatun, oğlu ve hizmetçisi Ümmü Eymen ile birlikte kocasının kabrini ve kayınpederi Abdülmuttalib'in annesi Selmâ bint Zeyd'den dolayı ailenin dayıları olan Benî Adî b. Neccâr'ı ziyaret etmek üzere Medine'ye gitti. Anne, oğul ve hizmetçileri orada bir ay kaldı.[144] Âmine Hatun, dönüş yolculuğu esnasında Ebvâ'da hastalanıp vefat etti ve orada toprağa verildi.

Ümmü Eymen, Hz. Muhammed'i (a.s.) Mekke'ye götürüp dedesi Abdülmuttalib'e teslim etti.[145]

Abdülmuttalib'in Vefatı

Hz. Muhammed (a.s.), 8 yaşında iken vefat eden[146] Abdülmuttalib, her vesileyle: "Bu benim oğlum, çok önemli birisi olacaktır" derdi ve torunu Hz. Muhammed'e (a.s.) gereken ihtimamı her zaman gösterirdi.

İbn İshâk'a göre, Abdülmuttalib ölüm yatağına düşünce, Hz. Muhammed'in (a.s.) bakım ve himayesini oğlu Ebû Tâlib'e vasiyet etti. Zira Ebû Tâlib, Zübeyr ve Hz. Muhammed'in (a.s.) babası Abdullah öz kardeştir.

Hz. Muhammed (a.s.), annesinin vefatından sonra, iki yıl kadar yanında kaldığı, dedesi Abdülmuttalib'in vefatı üzerine yeni bir sarsıntı geçirdi. Dadısı Ümmü Eymen, torun Hz. Muhammed'in (a.s.), dedesinin ölümünden duyduğu o büyük üzüntüyü ve yaşadığı sarsıntıyı şöyle anlatır: "O gün Resûlullah'ı (a.s.) Abdülmuttalib'in divanı yanında ağlarken gördüm."

Hz. Muhammed'e (a.s.): "Deden Abdülmuttalib'in ölümünü hatırlıyor musun?" diye sorulunca, o (a.s.): "Evet, hatırlıyorum. O zaman, sekiz yaşındaydım" buyurmuştur.

Kureyş'in ulusu Abdülmuttalib'in ölümü, bütün Mekkeliler için günlerce süren bir yasa sebep olmuştur.[147] Abdülmuttalib, -İbn Sa'd'a göre- 82 yaşında[148] vefat etmiş ve Mekke'nin Hacûn Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir. Abdülmuttalib'in ölümünden sonra, yerine oğlu Zübeyr Benî Hâşim'in reisi olmuştur.[149]

Ebû Tâlib'in Hz. Muhammed'i (a.s.) Himayesine Alması

---

[140] el-En'âm 6/125.

[141] ez-Zümer 39/22.

[142] Buhârî, "*et-Tefsîr*", 65/94; Kâdı İyâz, s. 22; K. Yaşaroğlu, "*İnşirâh Sûresi*", DİA, XXII,345-346.

[143] İbn Sa'd, I,116,117; Belâzürî, *Ensâb*, I,104; Taberî, II,258; İbn Abdilber, *el-İstî'âb*, I,22; Beyhakî, I,188; İbn Seyyidinnâs (1992 n.), I,99; Makrizî (Katar n.), I,7; Ebû Muhammed Vecihüddin Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed İbnü'd-Deyba' eş-Şeybânî (ابن الديبع الشيباني) (864-944/1459-1537), *Hadâikü'l-Envâr ve Metâliü'l-Esrâr fî Sîreti'n-Nebiyyi'l-Muhtâr*, thk. Abdullah İbrahim el-Ensârî, Mekke 1993, I,30.

[144] İbn Hişâm, I,177; İbn Sa'd, I,116; Taberî, II,258; İbn Seyyidinnâs (1992 n., I,99.

[145] Makrizî (Katar n.), I,7; Zürkânî (1996 n.), I,353.

[146] İbn Hişâm, I,178; Taberî, II,258; Beyhakî, I,188; İbn Kesîr, I,241; İbn Sa'd, I, 119; Belâzürî, *Ensâb*, I,92; İbn Kuteybe, *el-Maârif*, s. 150; Taberî, II,363; İbn Hibbân, s. 57; İbnü'l-Cevzî, I,170,214,215.

[147] İbn Sa'd, I,119; Belâzürî, *Ensâb*, I,93-94; Kastallânî, *el-Mevâhib*, I,184; İbnü'l-Cevzî, I,199-200,214,215; Şâmî, II,135; H. A. Sezikli, "*Abdülmuttalib*", DİA, I,272-273; N. Çağatay, "*Hz. Muhammed'in (a.s.) Soyu, Çocukluğu ve Gençliği*", XIII,26; *İslâm Öncesi Arap Tarihi*, s. 72.

[148] İbn Sa'd, I,119; Belâzürî, *Ensâb*, I,92-93. Abdülmuttalib'in vefat yaşına dair başka rivâyetler için bkz. Süheylî, I,26; İbn Seyyidinnâs (1992 n.), I,103; Şâmî, I,267; II,135; Zürkânî (1996 n.), I,353-354.

[149] N. Bozkurt – M. S. Küçükaşcı, "*Mekke*", DİA, XXVIII,557.

Ebû Tâlib'in asıl ismi Abdümenâf'tır, annesi Fâtıma bint Amr b. 'Âiz el-Mahzûmiyye'dir.

Kâbe hizmetlerinden olan hacılara su ve yiyecek temini vazifeleri (sikâye) babasından kendisine miras kalmıştır. Mali durumu bozulduğu ve fakir düştüğü için bu görevleri kardeşi Abbâs'a devretti. Benî Hâşim'in reisliği Zübeyr b. Abdilmuttalib'ten sonra, vefat edene kadar Ebû Tâlib'in elinde kaldı. Nitekim Mekke'de onun oturduğu mahalleye Şi'b-i Ebî Tâlib dendi.

Ebû Tâlib, Kureyş içinde ileri gelen, sözü dinlenen, saygı duyulan bir kimse idi. Himayesini üstlendiği yeğeni Hz. Muhammed'in (a.s.) üzerine titrer, onu çok sever, uğurlu olduğuna inanır ve iyi yetişmesi için elinden geleni yapardı.

İbn Abbâs ve başka râvîlere göre: Ebû Tâlib, Hz. Muhammed'e (a.s.) çok düşkündü, çocuklarından hiçbirine göstermediği sevgiyi ona (a.s.) gösterir ve onu (a.s.) yanına almadan uyumazdı.

Ebû Tâlib'in aile efradı Hz. Muhammed'le (a.s.) birlikte yemek yedikleri zaman doyarlardı. Bunun için Ebû Tâlib, bir şey yeneceği zaman, aile efradına: "Durun! Oğlum gelsin!" derdi.

Bir kasedeki[150] -tek kişiye yetecek- sütü, evvelâ Hz. Muhammed (a.s.) içerse, Ebû Tâlib'in aile efradı süte kanıp doyardı. Bu sebeple Ebû Tâlib, Hz. Muhammed'e (a.s.): "Sen mübareksin!" derdi.

Amcası Ebû Tâlib sabahları çocuklarına sofra kurardı, çocuklar hemen sofraya üşüşür, ne var ne yok silip süpürürlerdi. Hz. Muhammed (a.s.) aynı şekilde davranmazdı. Bu durumu gören Ebû Tâlib, ona (a.s.) yemek ayırırdı.

"Emîrü'l-müminîn fi'l-hadîs" el-Hâfız Ebû Nuaym el-Fazl b. Amr (Dükeyn: دكين) b. Hammâd el-Mülâî'nin (130-219/748-834)[151] rivâyetine göre Ümmü Eymen şöyle demiştir: "Resûlullah'ın (a.s.) yetişkinliğinde ve çocukluğunda, açlıktan ve susuzluktan şikâyet ettiğini görmedim. Sabahleyin gidip bir defa zemzem içer; kendisine yiyecek vermek istediğimizde 'ben tokum!' derdi".

Ebû Tâlib'in çocukları sabahleyin saçları dağınık, gözleri çapaklı kalkardı. Hz. Muhammed (a.s.) ise parlak yüzlü, gözleri sürmeli uyanırdı.[152]

Yine bazı kaynaklara göre melek İsrâfîl, ilâhî emirle Hz. Muhammed'e (a.s.) yedi yaşından on bir yaşına kadar refakat etmiş, bir çok defa ona (a.s.) görünmüş ve sadece bir-iki kelimeyle onunla (a.s.) konuşmuştur. Cebrâil ise Hz. Muhammed'e (a.s.) on iki yaşından itibaren refakat etmeye başlamış; fakat bi'sete kadar ona (a.s.) görünmemiştir.[153]

Hz. Muhammed'in (a.s.) Ebû Tâlib ile Suriye (Busra) Seyahati ve Rahip Bahira ile Görüşmesi

Busrâ, Hz. Muhammed'in (a.s.) bi'seten önce iki defa gittiği tarihî bir şehirdir. Busrâ, Suriye'nin güneyinde Yermük nehrinin kaynağına yakın bir yerde Cebel-i Dürüz'ün (Cebel-i Arab) batı yamacında, denizden 850 metre yükseklikte verimli bir ovada kurulmuştur. Bugünkü Ürdün-Suriye sınırının 30 km kadar kuzeyinde, bağlı bulunduğu Der'â'nın (eski adı Ezriât) 41 km güneydoğusunda ve Dımaşk'ın (Şam) 141 km güneyinde yer alır. [154] Mekke-Busrâ arası yaklaşık olarak 1659, Mekke-Dımaşk arası 1800 km'dir.

Rahip Bahîrâ, Arâmî dilinde "seçilmiş" anlamına gelen Bahîrâ sıfatıyla bilinen rahibin asıl ismi Segius'tur. Abdülkays kabilesine mensup olduğu zikredildiği gibi, Zührî'ye nisbet edilen bir rivâyette Teymâ Yahûdîleri'nden olduğu ve sonradan Hıristiyanlığı kabul ettiği de nakledilmiştir.[155]

Ebû Tâlib, -9[156] veya 12[157] - 13 yaşlarında[158] - yeğeni Hz. Muhammed'i (a.s.) bir ticaret

---

[150] القَعْبُ: قدح من خشب مقعَّرٌ

[151] Bkz. M. Yaşar Kandemir, "*Ebû Nuaym*", DİA, X,200.

[152] İbn Sa'd, I,119-120; Şâmî, II,135-136; Zürkânî (1996 n.), I,354; E. R. Fığlalı, "*Ebû Tâlib*", DİA, X,237-238.

[153] Mecdüddin Muhammed b. Ya'kûb el-Fîrûzâbâdî (729-817/1329-1415), *Sifru's-Sa'âde*, Dâru'l-Cîl (Beyrut) – Mektebe Turâsi'l-İslâm (Kahire) ortak neşri, 1407/1987, s. 3 (Hz. Peygamber'in özel hayatını ve ibadetlerini hadîslerle anlatan eserin aslı Farsça olup 804/1401 yılında Ebu'l-Cûd Muhammed b. Mahmûd el-Mahzûmî tarafından Arapça'ya tercüme edilmiştir).

[154] M. Fayda, "*Busrâ*", DİA, VI,470.

[155] Makrizî (1999 n.), I,15; M. Fayda, "*Bahîrâ*", DİA, IV,486-487.

[156] İbn Habîb, s. 9; Taberî, II,364.

kervanı ile Suriye'ye götürdü. Kafile Busrâ'da münzevi bir rahip olan Bahîrâ'nın manastırına yakın bir yerde konakladı. Daha önce buradan geçen Kureyşlilerle ilgilenmeyen Bahîrâ, bu defa manastırdan dışarı bakarken kervanda bulunan Hz. Muhammed'i (a.s.) bir bulutun gölgelediğini, altında oturduğu ağacın dallarını onun üzerine eğdiğini gördü.

Bunun üzerine hemen bir sofra hazırlayıp kafile mensuplarını yemeğe davet etti. Kureyşliler o güne kadar kendileriyle hiç ilgilenmeyen Bahîrâ'nın bu davetini hayretle kabul ettiler ve yaşı küçük olduğu için Hz. Muhammed'i (a.s.) kervanın yanında bırakıp manastıra gittiler. Bahîrâ yemeğe onun (a.s.) da gelmesini istedi ve kendisiyle bizzat ilgilendi. Ona (a.s.) çeşitli sorular sordu ve sırtına bakarak peygamberlik mührünü (hatm-i nübüvvet) gördü.

Bahîrâ daha sonra Ebû Tâlib'e Hz. Muhammed'in (a.s.) kimin oğlu olduğunu sordu. Yetim ve öksüz kaldığını öğrenince Ebû Tâlib'e ona iyi bakmasını ve Yahudilerden korumasını tavsiye etti. Bunun üzerine Ebû Tâlib, Suriye'deki işlerini Busrâ'da görüp onu (a.s.) hemen Mekke'ye geri götürdü.[159]

Bazı kaynaklarda, Ehl-i Kitap'tan[160] üç kişinin Hz. Muhammed'i (a.s.) görünce onu teşhis ettikleri ve ona kötülük yapmak istedikleri, ancak Bahîrâ'nın buna engel olduğu kaydedilir.[161]

Ficâr Savaşı: Hz. Muhammed, 20 yaşındayken.[162]

Birçok anlama gelen "فجر" köküyle ilintili bir mastar olan ficâr, -câhiliye devrinde, Haram Aylar'da (Zilkade, Zilhicce, Muharrem, Recep) cereyan eden bazı savaşlara- alem (özel ad) olmuştur. Kelime sözlükte "azmak, haktan ayrılmak, günaha dalmak, yemininde ve sözünde yalancı çıkmak" anlamlarına gelir.

Câhiliye devrinde, Araplar arasında çeşitli sebeplerle savaşlar meydana gelirdi. -Siyer ıstılahında- kötülük yapmanın ve kan dökmenin yasak olduğu Haram Aylar'da yapılan savaşlara Ficâr Savaşları denilir. Câhız'a göre, Haram Aylar'da sadece Mekke'de cereyan eden savaşlara bu ad verilir.[163]

Bazı araştırmacılara göre, Ficâr Savaşları'nın meydana geldiği yıllarda Hîre Krallığı süratle çöküşe doğru sürükleniyordu. Buna karşılık Mekke şehri giderek nüfuz kazanıyordu. Bu savaşlara, her iki tarafın Hîre, Tâif-Yemen kervan yolunu kontrol altına alma istekleri sebep oldu. Bazılarına göre ise bu savaşlar, kan davasından kaynaklanan birer intikam savaşı idi.[164] Oysa bu gibi tipik sosyal olaylar karmaşık bir yapıya sahiptir. Böyle olayların meydana gelmesinde ve çözümünde, fazilet/erdem, hilim, cesaret, cömertlik, adalet, siyasi nüfuz ve iktisadi güç elde etmek, cehalet, Arabistan'ın tamamını kapsayan merkezî bir idarenin bulunmaması, Câhiliye devri çağrısı denilen asabiyet; yani kan bağına dayalı bir dayanışma gibi farklı etkenlerin olabileceği göz ardı edilemez.

Hz. Peygamber'in (a.s.) Ficâr Savaşları'nda savaşıp savaşmadığı konusunda iki görüş bulunmaktadır.

Birincisi: O (a.s.) savaşa katılmamış; amcalarına ait eşyaları korumuş ve atılan okları kalkanla karşılayıp toplayarak onlara vermekle yetinmiştir. Süheylî, Hz. Peygamber'in (a.s.) bu savaşa fiilen iştirak etmediğini, onun Haram Aylar'da ve müşrikler arasında cereyan eden bir savaşa katılmasının mümkün olmadığını, Yüce Allah'ın ancak İ'lâ-yi Kelimetullah için savaşa izin verdiğini söyleyerek bu görüşü destekler.[165]

İkincisi: Hz. Peygamber (a.s.) amcaları ile birlikte katıldığı savaşta ok atmış, bundan dolayı pişman olmadığını ve amcalarına ok temin ettiğini beyan etmiştir. Hz. Peygamber'in (a.s.): "Amcalarım ile birlikte, onda (Ficâr Savaşı'nda) bulundum ve birkaç ok attım. Bunu yapmış olmamayı sevmem. O zaman amcalarıma ok da temin ettim" [قد حضرته مع عمومتي ورَمَيْتُ فيه بأَسْهُمٍ وما أُحبُّ

---

[157] İbn Sa'd, I,121,153; Belâzürî, *Ensâb*, I,106; İbnü'l-Cevzî, I,218.

[158] el-Mesûdî, *et-Tenbîh*, s. 230.

[159] İbn Kesîr, I,243-250; *Tecrîd Tercemesi*, VI,525-527.

[160] Ehl-i Kitap tabiri için bkz. R. Kaya, "*Ehl-i Kitap*", DİA, X,516-519.

[161] M. Fayda, "*Bahîrâ*", DİA, IV,486-487; "*Busrâ*", DİA, VI,470-472.

[162] Halîfe b. Hayyât, s. 27.

[163] Süheylî, II,146-147; Hârizmî, s. 76; Fîrûzâbâdî, s. 584; H. Algül, "*Ficâr*", DİA, XIII,52.

[164] H. Algül, "*Ficâr*", DİA, XIII,52.

[165] İbn Hişâm, I,95-98; Süheylî, II,147.

أنِّي لم أكُنْ فَعَلْتُه كنتُ أنْبُلُ على أعمامي] şeklindedir.[166]

Hakîm b. Hizâm el-Esedî el-Kureşî,[167] Resûlullah'ın (sas) Ficâr Savaşı'na katıldığını gördüğünü nakletmiştir.[168] Nûreddin el-Halebî (975-1044/1567-68-1635), Hz. Peygamber'in (a.s.) kelamının zahirine göre o (a.s.) Ficârü'l-Berrâd dışında başka bir savaşa katılmadığını, İbn Kesîr ise Şereb (Ukâz) Savaşı'na katıldığını belirtir ki bu savaş, yukarıda anlatılan Ficârü'l-Berrâd'ın bir safhasıdır.

Zührî'den nakledilen bir rivâyete göre, Hz. Peygamber (a.s.) Nahle ve Şemze günlerine katılmadı. Katılsaydı zafer Kureyş'in olurdu. Ukâz gününe katıldığı için zafer, Kureyş tarafından kazanıldı.[169] İbnü'l-Esîr, bu fikre karşı çıkarak onun (a.s.) peygamber olduktan sonra katıldığı savaşlarda bile ashabının mağlûp olduğunu hatırlatır.[170]

---

[166] İbn Sa'd, I,128; eş-Şâmî, II,152.

[167] (doğumu: Fil Vakası'ndan 13 yıl önce- vefat: 54/674[?])

[168] İbn Sa'd, I,128; eş-Şâmî, II,152.

[169] Belâzürî, *Ensâb*, I,113.

[170] H. Algül, "*Ficâr*", DİA, XIII,52.